भैरबी गाउँपा लकाको
कृ ष वकास रणनीति तथा कार्ययोजना
(२०८१/८२ दे ख २०८५/८६)

भैरबी गाउँपा लका

गाउँ कार्यपा लकाको कार्यालय

दैलेख, कर्णाली प्रदेश

नेपाल

२०८१

दुई शब्द

भैरबी गाउँपा लकाको कृ ष वकास रणनीति तथा कार्ययोजना अल्पकालीन मध्यका लन र दीर्घकालीन ष्टिकोण राखेर तयार गरिएको छ । यो दस्तावेजले कृ ष तथा सम्बन्धित क्षेत्रलाइ नयाँ तरिकाले अघि बढाउन मद्दत गर्नेछ भन्ने कुरामा वश्वस्त छु । आगामी दिनहरूमा यो रणनीति तथा कार्ययोजनालाई साकार रुप दिनका ला ग भैरबी गाउँपा लकाले प्राथ मकताका साथ स्रोत, साधन र जनशक्तिहरूको भरपुर उपयोग गरिने छ । कार्यान्वयनका ला ग संघीय तथा प्रदेश सरकार, दातृ नियोग, निकाय, अयोजना, परियोजना, निजि क्षेत्र, बैंक तथा मौद्रिक संस्थाहरु लगाएतका संघसस्थाहरुको आ र्थक तथा प्रा व धक सहयोग, सहायता एबं सहकार्यको अपेक्षा गर्दछु ।

भैरबी गाउँपा लकाको कृ ष वकास रणनीति तथा कार्ययोजना बनाउनका ला ग आ र्थक र प्रा व धक सहयोग गर्ने जीआईजेड/ग्रेप परियोजना र यसका कर्मचारीप्रति मेरो र भैरबी गाउँपा लकाको कार्यालयको तर्फबाट धन्यावाद ज्ञापन गर्दछु । व भन्न सूचनाको स्रोतहरूका आधारमा अध्ययन, अनुसन्धान छलफल, बिचार बिमर्श, गरी यो रणनीति तयार गर्ने काठमाडौं वश्व वद्यालय, स्कुल अफ म्यानेजमेण्ट, नीति प्रयोगशाला र अनुसन्धानकर्ताहरू पनि धन्यावादको पात्र हुनुहुन्छ । यो प्र क्रयामा सहभागी हुने भैरबी गाउँपा लका कार्यालयका कर्मचारीहरू, व भन्न वडास्तरका अगुवा कृषकहरू, कृ ष प्रा व धक तथा वज्ञहरू र अन्य सहभागीहरूलाई हार्दिक धन्यबाद प्रकट गर्दछु ।

।

श्री ~~कुमारी~~ रीता कुमारी शाही

अध्यक्ष

भैरवी गाउँपा लका, दैलेख

कृतज्ञता ज्ञापन

भैरबी गाउँपा लकाको कृ ष वकास रणनीति तथा कार्ययोजना बनाउनका ला ग आ र्थक र प्रा व धक सहयोग गर्ने जीआईजेड/ग्रेप परियोजना र व भन्न सूचनाको स्रोतहरूका आधारमा अनुसन्धान गरी रणनीति तथा कार्ययोजना तयार गर्ने काठमाडौं वश्व वद्यालय, स्कुल अफ म्यानेजमेण्ट, नीति प्रयोगशाला र अनुसन्धानकर्ताहरू धन्यावाद चाहन्छु । साथै बिज्ञ, जनप्रतिनि ध, कृषक, तथा जनसाधारण प्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु। यस गाउँपा लका कार्यालयको व भन्न शाखामा काम गर्ने कर्मचारी मत्रहरु प्रति पनि म आभार ब्यक्त गर्न चाहान्छु ।

भवदीय

श्री **-----------------**

प्रशासकीय अ धकृत

भैरबी गाउँपा लका, दैलेख

वषय सूची

दुई शब्द 1

कृतज्ञता ज्ञापन..2

विषय सूची 3

तालिकाहरु 58

चित्रहरू..69

संक्षिप्त शब्दावलीहरू..710

१. परिचय 1

१.१ पृष्ठभूमि 1

१.२ स्थानीय रणनीतिक कृषि विकास तथा कार्ययोजनाका तयारी उद्देश्य 1

१.३ कृषि विकास रणनीति तयारीका लागि लागु गरिएको विधि..1

२. कृषि विकास सम्बन्धि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका विद्यमान नीति, योजना र प्राथमिकताहरू.......4

२.१ नेपालको संविधान (२०७२)..4

२.२ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ 45

२.३ दिगो विकास लक्षहरू (SDGs) 5

२.४१६ औं योजना..5

२.५ कर्णाली प्रदेश कृषि विकास रणनीति...56

२.६ कर्णाली प्रदेश दोस्रो आवधिक योजना (२०८१/८२-२०८५/८६)..................................6

२.७ संघीय कृषि विकास रणनीति 6

२.८ राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१ 7

२.९ राष्ट्रिय कृषि– वन नीति, २०७६ 7

२.१० भू–उपयोग ऐन तथा नियमावली...7

२.११ कृषि विकाससम्बन्धी अन्य नीति तथा कार्यक्रम 8

२.१२ कृषि तथा पशुपन्छी विकासका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा कार्यक्रम तथा आयोजनाको वर्गीकरण तथा बाँडफाँड सम्बन्धी मापदण्ड 8

२.१३ स्थानीय तहमा कृषि विकास रणनीतिसम्बन्धि सहभागितामूलक नीति विश्लेषण कार्यशाला 9

२.१४ संघ प्रदेश र स्थानीय तह कृषि क्षेत्र समन्वय लागि संस्थागत व्यवस्था 11

३. कृषिको वर्तमान अवस्था र समस्या विश्लेषण..12~~11~~

३.१ कृषिको वर्तमान अवस्था विश्लेषण...12~~11~~

३.२ सबल, दुर्बल, अवसर तथा चुनौतीहरूको विश्लेषण...17~~16~~

३.७ कृषि बालीको क्षेत्रफल र उत्पादन...21~~20~~

३.८ पशु धन संख्या, स्थिति र बजारीकरण..21~~20~~

४. स्थानीय तहको रणनीतिक कृषि विकास योजना २०२५-२०२९ ....21~~20~~

४.१ दूर दृष्टि..21~~20~~

४.२ उद्देश्यहरू...21~~20~~

४.३ मुख्य रूपान्तरण कारण नीतिहरू ....22~~20~~

४.४ प्राथमिकतामा राखिएको बाली तथा पशुधन (Prioritized Crops and Livestock)..22~~21~~

४.५ स्थानीय कृषि विकास रणनीतिको असर, उपलब्धि र सिद्धान्तहरू रुपरेखा...................23~~21~~

५. प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम र गतिविधिहरू

५.१ उपलब्धि–१ सँग सम्बन्धित मुख्य गतिविधिहरू
....26~~25~~

५.२ उपलब्धि–२ सँग सम्बन्धित मुख्य गतिविधिहरू ....29~~28~~

५.३ उपलब्धि–३ सँग सम्बन्धित मुख्य गतिविधिहरू ....29~~28~~

५.४ उपलब्धि–४ सँग सम्बन्धित मुख्य गतिविधिहरू ....30~~29~~

६. कार्यान्वयन अवधि र कार्ययोजना ....31~~30~~

७. स्थानीय कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयनका बजेट अनुमान.......................................31~~30~~

७.१ बजेट प्रक्षेपण..31~~30~~

७.२ स्रोत परिचालन रणनीति ....32~~31~~

८. मुख्य सरोकारवालाको विश्लेषण र संलग्न गराउने रणनीतिहरू..32~~31~~

९. लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण ....33~~32~~

१०.अनुगमन तथा मूल्याङ्कन...34~~33~~

अनुसुचीहरू ....34~~33~~

११ निष्कर्ष ....48~~47~~

सन्दर्भ सामग्रीहरू...48~~47~~

ता लकाहरु

ता लका १: संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट संचालन हुने क्रयाकलापहरु

ता लका २: वर्तमान र भ वष्यका रणनीतिहरू

ता लका ३: भैरवी गाउँपा लकाको वडागत जनसंख्या (२०७८)

ता लका- ४: कृषक परिवार संख्या, क्षेत्रफल,

ता लका- ५: कृषक परिवार संख्या, क्षेत्रफल, कत्ता संख्या, औसत कत्ता संख्या तथा सँ चत क्षेत्रफल

ता लका-६: भूउपयोगको बिवरण

ता लका ७: बालीपात्रो

ता लका ८: सबल, दुर्बल, अवसर तथा चुनौतीहरूको वश्लेषण

Formatted: Font: (Default) +Body (Calibri), 13 pt, Not Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 13 pt, Not Bold

चत्रहरू

चत्र :1 भैरबी गाउँपा लकाको भौगो लक नक्सा .... **Error! Bookmark not defined.**~~1~~2

संक्षिप्त शब्दावलीहरू

ADS	Agriculture Development Strategy
APP	Agriculture Perspective Plan
ASDP	Agriculture Sector Development Program
BS	Bikram Sambat
CBOs	Community-Based Organizations
CEAPRED	Center for Environmental and Agricultural Policy Research and Development
FGDs	Focus Group Discussions
GESI	Gender Equality and Social Inclusion
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
GRAPE	Green Resilience Agricultural Productive Ecosystems
HDI	Human Development Index
ICIMOD	International Centre for Integrated Mountain Development
ICT	Information and Communication Technology
KIIs	Key Informant Interviews
KUSOM	Kathmandu University School of Management
LGOA	Constitution and the Local Government Operation Act
LIBIRD	Local Initiatives for Biodiversity, Research, and Development.
MADSAP	Municipal Agriculture Development Strategy and Action Plan
NAP	National Agriculture Policy
NGOs	Non-Governmental Organizations
NSAP	National Social Assistance Program
PPA	Participatory Policy Appraisal
PTA	Problem Tree Analysis
ROL	River of Life
SALT	Sloping Agricultural Land Technology
SDG	Sustainable Development Goal
SOSEC	Social Service Center
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats

१. परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपाल कृषि प्रधान मुलुकमा चिनिँदै आएको छ । कृषि प्रधान मुलुक भनिए पनि देशको आर्थिक योगदानमा कूल ग्राहस्थ उत्पादनको एक चौथाई हिस्सामात्र कृषि क्षेत्रको रहेको छ । तथ्याङ्कलाई हेर्ने हो भने कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर क्रमिक रुपमा घट्दै गएको देखिन्छ । राष्ट्रिय स्तरमा विगत ५ वर्षमा कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर ३ प्रतिशतभन्दा कम देखिन्छ । कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व दुवै अपेक्षित रुपमा बढ्न सकेको छैन । आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा देशको अर्थतन्त्रमा कृषि क्षेत्रको योगदान २४.१ प्रतिशत मात्रै रहेको छ । कृषि क्षेत्रको कूल ग्राहस्थ उत्पादनमा गिरावट भए पनि राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार कृषिमा संलग्न परिवार संख्या दुई तिहाई अर्थात ६६.७ प्रतिशत रहेको छ । यस तथ्याङ्कले नेपालमा कृषि पेशा व्यवसयिक रुपमा विकास हुन नसकेको स्पष्ट हुन्छ ।

सामान्यतः कृषिलाई शाब्दिक प्राथमिकतामा महत्वपूर्ण रुपमा स्थापित गरिएको छ । तर, बजेटमा प्राथमिकता पाउन सकेको छैन । संघीय स्तरमा कृषि क्षेत्रको लगानी कूल वार्षिक बजेटको सानो अंश अर्थात करिब ३ प्रतिशत मात्रै देखिन्छ । कृषि क्षेत्रमा स्पष्ट नीति, रणनीति तथा दृष्टिकोणका साथै पर्याप्त बजेटसहितका कार्यक्रम कृषि विकास र रुपान्तरणका आधारभूत आवश्यकता हुन् । नेपाल जस्तो विविधतायुक्त भौगोलिक बनावट, हावापानी र पारस्थितिकीय प्रणाली भएको मुलुकमा कृषि विकासमा एउटै प्रारुपले काम हुन सक्दैन । तसर्थ, भौगोलिक बनावट, पकेट क्षेत्रका आधारमा भौतिक विकास, रणनीति र कार्यक्रम तय हुनु महत्वपूर्ण छ ।

१.२ स्थानीय रणनीतिक कृषि विकास तथा कार्ययोजनाका तयारी उद्देश्य

क) पालिकाको कृषि क्षेत्रको समग्र विश्लेषण गरी अधिकतम लाभदायी कृषि उपक्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने ।

ख) पालिकाका लागि सान्दर्भिक प्रमुख कृषि विकास उपाय र कार्यक्रमको कार्यान्वयन प्राथमिकता र ढाँचा तयार गर्नु ।

ग) पालिकाका कृषि उपजहरूको उत्पादन तथा बजारीकरणमा भएका अभ्यास, अवरोध, चुनौती र अवसरको पहिचान गर्ने ।

घ) कृषि उत्पादनको मूल्य शृङ्खलाको वर्तमान अवस्था र भविष्यको प्रवृत्तिसमेतको विश्लेषणका आअधारमा समाधानका मार्गचित्र तयार पार्ने ।

ङ) पालिका, वडा कार्यालय तथा कृषिका अन्य सरोकारवालाको क्षमता विकास गरी थप विकासका लागि आअधार तयार पार्ने ।

१.३ कृषि विकास रणनीति तयारीका लागि लागु गरिएको विधि

१.३.१ पालिका/अधिकारीहरूसँग प्रारम्भिक अन्तरक्रिया बैठक

कृषि विकास रणनीति तयार गर्ने प्रक्रियामा काठमाडौं विश्वविद्यालयको नीति प्रयोगशालाले प्राविधिक सहजीकरणमा साथ दिएको थियो । साथै, कृषि विकास रणनीति विकासको प्रक्रिया, प्राथामिकता र सरोकारवालाको सहभागिता र योगदान सुनिश्चित गर्न प्रारम्भिक छलफल अन्तरक्रिया र बैठकहरू भएका थिए । यी बैठकले विधि, प्रक्रिया, सहभागिता र ढाँचाको विषयमा दिशानिर्देश गर्न सहयोग गरेको थियो ।

Formatted: Complex Script Font: Kalimati
Formatted: Complex Script Font: Kalimati
Formatted: Complex Script Font: Kalimati
Formatted: Complex Script Font: Kalimati
Formatted ...
Formatted ...
Formatted: Complex Script Font: Kalimati
Formatted: Complex Script Font: Kalimati
Formatted: Complex Script Font: Kalimati
Formatted ...
Formatted ...
Formatted ...
Formatted ...
Formatted ...
Formatted: Complex Script Font: Kalimati
Formatted: Complex Script Font: Kalimati
Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 11 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: Kalimati, 11 pt, Bold
Formatted ...

१.३.२ स्थानीय तहमा कृषि विकास रणनीतिसम्बन्धी सहभागितामूलक नीति विश्लेषण कार्यशाला

कृषि विकास रणनीति विकासलाई सहभागितामूलक बनाउनका लागि विद्यमान कृषि अभ्यास कार्यक्रम नीति र अन्तरनिहित समस्या र सम्भावनाको गहन विश्लेषण गर्न नीति विश्लेषण विधि (PPA) प्रयोग गरिएको थियो । यसका लागि दुई दिने कार्यशाला आयोजना गरिएको थियो । कार्यशाला गाँउपालिकाका अध्यक्ष उपाध्यक्ष~~उपाध्क्ष~~ सबै वडाका वडाध्यक्ष, पत्रकार, नागरिक समाज संस्थाका प्रतिनिधि, कृषक तथा पालिकाको कृषि शाखामा कार्यरत कर्मचारीको सहभागिता थियो ।

सुरुमा Rivers of Life विधिको प्रयोग गरी पालिकाभित्र कृषि नीति तथा अभ्यासको विगत, वर्तमान र भविष्यको आकांक्षासमेत झल्कने गरी सामूहिक कार्यमार्फत विश्लेषण गरिएको थियो । कार्यशालामा प्रयोग गरिएको अर्को महत्वपूर्ण विधि SWOT ANALYSIS थियो । यसले पालिकाभित्र कृषि प्रणाली र व्यवस्थापनमा पालिकाको सबल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौतीहरूको गहन छलफल गरी समूह प्रस्तुतिमार्फत अन्तिम स्वरुप दिइएको थियो ।

यी बैठकपश्चात पालिकाभित्र कृषि बाली र पशुधनका प्राथमिकताबारे गहन छलफल गरिएको थियो । सम्भावना र स्थानीय स्रोतमा आधारित प्राथमिक क्षेत्रहरूको महत्व सूची तयार पारिएको थियो । कृषिको विगत, वर्तमान र सबल तथा कमजोर पक्षसँगै अवसर र चुनौतीहरूको विश्लेषणले प्राथमिकताका क्षेत्रहरू निर्धारणका आधार प्रदान गरेको थियो । कृषिका सबै सरोकारवालाहरूको प्रतिनिधिमूलक उपस्थिति भएको यस कार्यशालाले कृषि विकास रणनीतिको दूर दृष्टि वर्णन तयार गर्न सहयोग गरेको थियो । साथै, उक्त कार्यशालामा भएको छलफलले यसको सम्भाव्य सूची र दूर दृष्टिमा समेटिनुपर्ने शब्द र मर्म पहिचान गरेको थियो ।

समस्या र समाधानहरूको विश्लेषण गर्न समस्या वृक्ष विश्लेषणको विधि प्रयोग गरिएको थियो । यसले सहभागीहरूलाई कृषि क्षेत्रका मूल समस्या, त्यसका कारणहरू र प्रभावहरूको गहन छलफल गरी दस्तावेज तयार पारिएको थियो । समूहबाट आएका निष्कर्षलाई सबै सहभागीबीच प्रस्तुत गरी पृष्ठ पोषणसहित अन्तिम रुप दिइएको थियो । समस्या वृक्ष विश्लेषणपश्चात प्रत्येक समूहले समाधान वृक्ष र विकल्पको पनि विश्लेषण सहभागितामूलक तरिकाबाट गरिएको थियो । यी विश्लेषणले रणनीति ढाँचा, मुख्य हस्तक्षेपको क्षेत्र उपलब्धि र प्रतिफलका साथै मुख्य कार्यक्रम र क्रियाकलापहरू प्राथमिकीकरण गर्न आधार तयार गरको थियो ।

बैठकमा सहभागीले सामूहिक निष्कर्षको क्रियाकलाप र त्यसका लागि सम्भाव्य सरोकारवाला र कार्यान्वयन तालिका र सम्भावित स्रोत व्यवस्थापनका बारेमा छलफल गरिएको थियो । कार्यशालाको सहभागीहरूबीच कृषि विकास रणनीति, विकास प्रक्रियामा प्राथमिक, विषयगत योगदान तथा पृष्ठपोषण दिन पालिका स्तरीय कार्यदल गठन गरिएको थियो । जसले विज्ञ टोलीले तयार पार्ने मस्यौदामा पृष्ठपोषण तथा स्थानीय सूचना दिने काम भएको थियो ।

१.३.३ केन्द्रित समूह छलफल

केन्द्रित समूह छलफल अनुसन्धानको महत्वपूर्ण व ध हो । यसले मुख्य सरोकारवालासँग छलफल गरेर गुणात्मक तथ्यहरू संकलन र वश्लेषण गर्न मद्दत गर्दछ । कृ ष रणनीति वकासमा कृषकहरूको सहभा गता सुनिश्चित गर्ने तथा कृ ष कार्यमा कसानले सामना गर्नु परेका समस्या र चुनौतीहरू, कृ षमा भएका अभ्यास र परिवर्तनहरू, कृ षका सवाल र कमजोर पक्षहरू, कृ षमा सुधारका ला ग कसानले

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 11 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: Kalimati, 11 pt, Bold

Formatted: Complex Script Font: Kalimati

Formatted: Normal

Formatted ...

Formatted ...

Formatted ...

Formatted ...

Formatted: Complex Script Font: Kalimati

Formatted ...

Formatted: Complex Script Font: Kalimati

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 11 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11 pt, Bold

देखेका प्राथा मकताहरू, समुदायमा कृ षका ला ग उपलब्ध संशोधनहरू, कृ षका ला ग सूचनामा पहुँच, कृ ष प्रसार सेवा र प्र व धमा पहुँचको स्थिति, कृ ष मूल्य ङ्खला, बजारको अवस्था, बाली व व धकरण र मूल्य अ भवृद् धको अवस्था, कृ षमा बिउ, मल र वषादी प्रयोगको उपलब्धीबारे, सामाजिक तथा सांस्कृतिक मान्यताले कृ षमा पारेको प्रभाव, पानीको स्रोत र व्यवस्थापन र सँचाइ सु वधाको अवस्था, कृषकमा सीप र क्षमता वकासको आवश्यक्ता कृ ष श्र मकको उपलब्धता, कृ षमा प्र व धको प्रयोग र नवप्रर्वतन ९क्ष्ललयखबतष्यल०को अवस्था जलवायु परिवर्तनले कृ षमा पारेका प्रभावलगायत वषयमा कृषक समूहसँग छलफल भएको थयो ।

Commented [P1]: Any enlgish word?

केन्द्रित समूह छलफलका क्रममा पा लकाले प्रवाह गरेका कृ ष सेवा र सन्चा लत कृ ष वकास कार्यक्रमबारे कृषकहरूको धारणामा समेत छलफल भएको थयो । यसमा नमुना छनौटमा परेको समूहका कृषकहरूको सहभा गता थयो । छलफललाई कृ ष तथा योजना वज्ञले सहजीकरण गरी कृषकबाट प्राप्त सूचना र तथ्यलाई वश्लेषण गरी रणनीतिक ढाँचा, अपे क्षत उपलब्धि र प्रतिफलहरू तथा क्रयाकलाप निर्माण गर्न उपयोग गरिएको छ ।

१.३.४ मुख्य सूचनादाता अन्तर्वार्ता

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 11 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11 pt, Bold

मुख्य सूचनादाता अन्तर्वार्तालाई पनि व भन्न सरोकारवाला तथा वज्ञको बुझाई, वचार र वज्ञताको आधारमा कृ ष वकास रणनीतिले लने दिशा, प्राथ मकता तथा कार्य क्षेत्र र उपक्षेत्रहरू निर्धारण गर्न सूचना सङ्कलन गरिएको थयो । गाउँपा लका अध्यक्ष, कृ ष शाखा प्रमुख तथा कर्मचारी, जिल्ला कृ ष वकास ~~िबकास~~ कार्यालयका प्रमुख, अगुवा कसान, निजी क्षेत्रका प्रतिनि ध, कृ ष कार्यमा संलग्न, गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनि ध, पशु तथा पंक्षी पालनमा संलग्न कसान, तरकारी तथा फलफूल व्यवसायमा संलग्न व्यवसायी शक्षकलगायत प्रतिनि धमूलक सरोकारवाला व्यक्तिहरूसँग मुख्य उत्तरदाता अन्तर्वार्ता (KII) गरिएको थयो ।

१.३.५ द् वतीय जानकारी तथा तथ्याङ्क सङ्कलन

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 11 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11 pt, Bold

यस रणनीति वकासका ला ग संख्यात्मक तथ्याङ्क मुख्यतः राष्ट्रिय कृ ष जनगणना २०७८ र राष्ट्रिय (जनसंख्या तथा घरपरिवार) जनगणना २०७८ का तथ्याङ्कहरूको वश्लेषण गरिएको छ । यसका साथै पा लकाले सङ्कलन गरेको तथ्याङ्कलाई उपयोग गरिएको छ । वडा स्तरको समस्या, सम्भावना र आवश्यक्ताबारे पनि वडा स्तरको तथ्याङ्क र सूचना सङ्ककलन गरी वश्लेषण गरिएको थयो । वडा स्तरको तथ्याङ्कमा द् वतीय तथ्याङ्कका अतिरिक्त वडाको वश्लेषण र सूचनाका आधारमा प्रश्नहरूको जवाफ सङ्ककलन गरिएको थयो । FGD, KII/PPA मार्फत प्राप्त सूचनाले द् वतीय तथ्याङ्कसँग Triangulation गरी अन्तिम रुप दिइएको छ ।

१.३.६ प्रमाणीकरण कार्यशाला र अन्तिम मस्यौदा तयारी

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 11 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11 pt, Bold

कृ ष वकास रणनीति तथा कार्ययोजनाको पहिलो मस्यौदा तयार गरेपश्चात केही नयाँ सहभागीसहित PPA का सहभागीहरूसँग प्रमाणीकरण कार्यशाला आयोजना गरिएको थयो । उक्त कार्यशालामा कृ ष वकास रणनीति तथा कार्ययोजनामा समीक्षा गरिएका नीतिहरू, वश्लेषण गरिएको परिवेश, समस्या र सवालहरू, प्रयोग भएका तथ्याङ्क तथा कृ ष वकास रणनीतिको रूपरेखा प्रस्तुत गरी सहभागीहरूमार्फत

सान्द भिकतासँगै सत्यतामा छलफल गरिएको थयो । सहभागीहरूको सहमति र सुझावहरूलाई समेटेर अन्तिम मस्यौदा तयार गरिएको हो ।

१.३.७ स्थानीय तहको कृ ष वकास रणनीति योजना प्र क्रयाका सीमाहरू

~~यस रणनीति सी मत स्रोत साधनका आधारमा तयार गरिएको छ । पा लका स्तरमा कृ षको वस्तृत प्राथ मक तथ्याङ्क सङ्ककलन गर्न स्रोत र समयको सीमा थए ।~~यो कृ ष वकास रणनीति सहभा गता, समावे शता र त्रिको णकरणको (Triangulation) सद्धान्तमा आधारित भएर तयार गरिएको हो। तर, समय र वत्तीय स्रोतको सी मतताका कारण वस्तृत प्राथ मक तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न स कएन।

१.३.८ गाउँपा लका स्तरीय कृ ष वकास रणनीति तथा कार्य योजनाका उद्देश्य

यस रणनीतिकका उद्देश्यहरू यस्ता छन्:

- भैरवी गाउँपा लकाका कृ ष उत्पादनशीलता वृद् ध गर्न सहयोग गर्नु ।
- कृषकको आम्दानी बढाउन दिगो कृ ष अभ्यासको प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गर्नु ।
- कृ षसँग सम्बन्धित व भन्न पूर्वाधारको वकास एवं सुधार गर्न सहयोग गर्नु ।
- प्रभावकारी कृ ष प्रसार ~~वस्तार~~ सेवामार्फत कृ ष ज्ञान र सीपको सुधार गर्न सहयोग गर्नु ।

२. कृ ष वकास सम्बन्धि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका वद्यमान नीति, योजना र प्राथ मकताहरू

२.१ नेपालको सं वधान (२०७२)

नेपालको सं वधान २०७२ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सरकार र तिनका एकल तथा साझा अ धकारको सं वधानद्वारा निक्षेपण गरिएको छ । सं वधानले तीन तहका सरकारबीच साझेदारी, सहअस्तित्व र सं वधानको भाग १७, १८ र १९ मा स्थानीय कार्यपा लका स्थानीय व्यवस्था पका र स्थानीय आ र्थक कार्य प्रणालीको व्यवस्था गरिएको छ । भाग २० मा संघ प्रदेश र स्थानीय तहको अ धकारको साझा सूची उल्लेख गरिएको छ । स्थानीय तहको अ धकार सूचीमा स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जै वक व वधता, कृ ष उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी, कृ ष प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रणका जस्ता कृ षसँग प्रत्यक्षसम्बन्धित अ धकारहरू उल्लेख छन् । सं वधानको मौ लक हकमा उल्लेख भएको सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने अ धकार, धा र्मक स्वतन्त्रताको हक, रोजगारीको हक, खाद्यसम्बन्धि हक, सामाजिक न्यायको हकलगायत अन्य मौ लक हकहरू कृ षसँग प्रत्यक्ष परोक्ष सम्बन्धित छन् । राज्यको नीतिहरू (धारा ५१) अन्तर्गत ५१ (ङ) मा कृ ष भू म सुधारसम्बन्धि नीति उल्लेख छन् । जसमा वैज्ञानिक भू म सुधार गर्ने, जग्गाको चक्लाबन्दी गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद् ध गर्ने, कृ षको व्यवसायिकरण, औद्यो गकीकरण, व व धकरण र आधुनिकीकरण गर्ने, कृ ष उपजको मूल्य र बजार पहुँचको व्यवस्था गर्ने जस्ता व्यवस्थाहरू उल्लेख गरिएको छ ।

२.२ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ स्थानीय तहका सं वधानको अनुसूची ८ मा भएका २२ वटा मुख्य अ धकारको वस्तृत ववरण दिएको छ । ऐनको परिच्छेद ३ को दफा ११ मा गाउँपा लका र

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 11 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

नगरपा लका अ धकारलाई समावेश गरिएको छ । दफा ११ (ट) मा कृ ष सडक र सँचाइ प्रणालीको निर्माण सञ्चालन, रेखदेख, मर्मत सम्भार, अनुगमन र नियमनको व्यवस्था छ । दफा ११ (ण)मा कृ ष तथा पशुपालन, कृ ष उत्पादन व्यवस्थापन पशु स्वास्थ्य, सहकारीसम्बन्धि स्थानीय सरकारका अ धकारलाई १३ वटा बुँदामा उल्लेख गरिएको छ ।

२.३ दिगो वकास लक्षहरू (SDGs)

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

नेपाल दिगो वकास लक्ष्यहरू कार्यन्वयनमा अग्रसरता देखाउने राष्ट्र हो । दिगो वकासका १७ वटा लक्ष्य समावेश भएका छन् । जसमा लक्ष्य १, २, ५, ८, १३ र १४ कृ षसँग प्रत्यक्ष जो डएको छ । गरिबी अन्त्य गर्ने लक्ष्य १ मा कृ षको वकाससँग सम्बन्धित छ । भोकमरी हटाउने लक्ष्य २ मा कृ ष उत्पादन, उत्पादकत्व र आम्दानीसँग प्रत्यक्ष जो डएको सवालबारे उल्लेख छ । कृ षमा महिलाको बढ्दो उपस्थिति र लैङ् गक असमानताको सामाजिक परिवेशका बारेमा लक्ष्य ५ मा समेटिएको छ ।
आ र्थक वृद् धमा कृ षको महत्वपूर्ण योगदान भएकाले यसबारे सम्बोधन गर्न आवश्यक छ । जलवायु परिवर्तनका सवालका बारेमा लक्ष्य १३ मा समावेश गरिएको छ । यसमा जलवायु र कृ ष प्रणालीको प्रत्यक्ष सम्बन्धसमेत छ । पानी मुनीको जीवन लक्ष्य १४ मा कृ ष र मत्स्य पालनसँग जो डएको छ । दिगो वकास लक्ष्यहरूको कार्यान्वयनको करिब ८ वर्ष पूरा भइसकेको छ । सन् २०३० सम्ममा लक्ष्य पूरा गर्नु पर्दछ । नेपाल क्म्न् को तेस्रो स्व क्षक राष्ट्रिय समीक्षा ९स्ल्च्० २०२४ मा प्रस्तुत गरेको प्रतिवेदनले अझै धेरै प्रगति हा सल गर्नुपर्ने र त्यसका स्रोतको अपुग हुनसक्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । क्म्न् को स्थानीयकरण तीव्र र सु ढ गर्नुपर्ने आवश्यक छ ।

२.४१६ औँ योजना

राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पारेको १६ औं योजना (२०८१/८२-२०८५/८६) २०८१ श्रावण महिनादे ख कार्यान्वयनमा आएको छ । यस योजनाले सुशासन सामाजिक न्याय र समृद् धलाई सोचको रुपमा उल्लेख गरेको छ । राजनीतिक, प्रशासनिक, न्यायिक निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्नु, स्वास्थ्य, शक्षा, रोजगारी, आवास, सुरक्षा तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सामाजिक न्याय स्था पत गर्नु र मानवीय जीवन र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा समृद् ध हा सल गर्नु जस्ता उद्देश्य परिभा षत गरिएको छ । १६ औं योजनाले संरचनात्मक रुपान्तरणलाई जोड दिएको छ । अति कम वक सत मुलुकबाट सहज वकास तथा दिगो वकास लक्ष्य कार्यान्वयन गर्नेसहित १३ वटा रुपान्तरणका प्रमुख क्षेत्रहरू पहिचान गरिएको छ । योजनाले देशको आ र्थक वकास र समृद् धका ला ग कृ ष, उद्योग, उर्जा, वन, पर्यटन, शक्षा, स्वास्थ्यलगायतका क्षेत्रको उत्पादन, उत्पादकत्व तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अ भवृद् ध गर्न पुँजी, प्र व ध, श्रम तथा भू मलगायतका साधनको महत्तम परिचालन गर्नुपर्ने आवश्यक्तालाई स्वीकार गरेको छ ।

२.५ कर्णाली प्रदेश कृ ष वकास रणनीति

कर्णाली प्रदेश सरकारले कृ षलाई व्यवसायीकरण गर्न १० वर्षे कृ ष वकास रणनीतिक योजना निर्माण गरिरहेको छ। आ.व. २०७८/७९ मा रणनीतिक योजनाको मसौदा बनेको भए पनि मस्यौदामा थ राय, सल्लाह तथा सुझाव संकलन गरी अन्तिम रूप दिन केही समय लागेको हो । यो योजना हाल

स्वीकृतीको प्र क्रयामा रहेको छ र आ र्थक वर्ष २०८१ ९२ सम्म/८२ दे ख २०९१⁄लागू हुनेछ। दिगो वकासलाई प्राथ मकता दिँदै कृषक संरक्षणमुखी कार्यक्रम, उत्पादन सामग्रीको सुनिश्चितता, र प्रभावकारी बजार व्यवस्थापनमा यो योजना केन्द्रित छ। साथै, स्थानीय, प्रदेश, र संघीय सरकारबीच समन्वय गर्दै कृ ष अ भयान सञ्चालन गर्ने लक्ष्य रा खएको छ।यस योजनाले कृ षलाई व्यवसायीकरण गर्दै आयात प्रतिस्थापन, औद्यो गकीकरण, तथा अर्गानिक उत्पादन वृद् ध गर्न भू मका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ।

२.६ कर्णाली प्रदेश दोस्रो आव धक योजना (२०८१/८२-२०८५/८६)

कर्णाली प्रदेश सरकारले दोस्रो आव धक योजना स्वीकृत गरेको छ। कर्णाली प्रदेश सरकारको पहिलो पञ्चवर्षीय योजनाले अघि सारेको "समृद्ध कर्णाली: सुखी कर्णालीबासी" को दीर्घकालीन सोचलाई निरन्तरता दिँदै दोस्रो रणनीति अन्तर्गत " वकासमा तीव्रता, समृद् धमा अग्रता" को गन्तव्यलाई कायम रा खएको छ। यस योजनाको मूल लक्ष्य "सुशासन, सामाजिक न्याय र समृद्ध कर्णाली" रहेको छ।

यस योजनाले पहिलो पाँचवर्षीय योजनाका सफल पक्षलाई निरन्तरता दिँदै १२ वटा वषयगत क्षेत्रमा रूपान्तरणकारी रणनीति तथा मुख्य कार्यक्रमहरू समावेश गरेको छ। योजना सफल कार्यान्वयन भएमा कर्णाली प्रदेशमा आ र्थक, सामाजिक, भौतिक र सुशासनको क्षेत्रमा व्यापक परिवर्तन ल्याउने अपेक्षा गरिएको छ।

यस योजनाले कृ षलाई व्यवसायीकरण गरी आयात प्रतिस्थापन गर्ने र औद्यो गकीकरणमा जोड दिएको छ। दिगो कृ ष वकासका ला ग कृषक संरक्षणमुखी कार्यक्रम, उत्पादन सामग्री र बजारको सुनिश्चितता, तथा तीनै तहका सरकारबीच समन्वय गरी कृ ष अ भयान सञ्चालन गर्ने योजना छ। अर्गानिक उत्पादन वृद् ध पनि यसको लक्ष्य हो।

२.७ संघीय कृ ष वकास रणनीति

संघ सरकारले सन २०१५ दे ख लागु हुने गरी २० वर्षे कृ ष वकास रणनीति (ADS) तयार गरेको छ । जसको कार्यान्वयनको ९ वर्ष पूरा भएको छ । संघको कृ ष वकास रणनीतिले 'आ र्थक वृद् धलाई गति दिने, जीवनस्तरलाई मा थ उकास्ने, खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा योगदान दिने, खाद्य सम्प्रभुता उन्मुख आत्मनिर्भर, दिगो, प्रतिस्पर्धी तथा समावेशी कृ ष क्षेत्र' भन्ने परिकल्पना (Vision) राखेको छ ।

संघको कृ ष वकास रणनीतिको परिकल्पनामा आत्मनिर्भरता, दिगोपना, प्रतिस्पर्धात्मकता, समावेशीता, आ र्थक वृद् ध, सुधारिएको जि वका, खाद्य र पोषण सुरक्षा जस्ता ७ वटा मुख्य सम्भागहरुको व्याख्या गरिएको छ । ADS को रणनीतिक रुपरेखा (Strategic Framework) मा कृ ष वकासको गतिलाई ४ वटा रणनीतिक सम्भागहरू– सुशासन, उत्पादकत्व, नाफामूलक व्यवसायीकरण र प्रतिस्पर्धात्मकतामार्फत अगा ड बढाउने कुरा उल्लेख छ । ADS को रुपरेखाले समावेशीता (सामाजिक र भौगो लक) दुवै, निजी र सहकारी क्षेत्र व्यवसायिक पूर्वाधारसँग समन्वय, सूचनाका पूर्वाधार र सूचना सञ्चार प्र व धका साथै उर्जाका पूर्वाधारको प्रचार गर्ने कुरा उल्लेख छ । यस ADS को कार्यान्वयनबाट खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, गरिबी न्यूनीकरण, कृ ष व्यवसायमा प्रतिस्पर्धात्मकता ग्रामीण घरधुरीको उच्च र उ चत आम्दानी र कसानका अ धकारहरू सुर क्षत र सु ढ हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

२.८ राष्ट्रिय कृ ष नीति, २०६१

राष्ट्रिय कृ ष नीति २०६१ ले निर्वाहमुखी कृ ष प्रणालीलाई व्यवसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक प्रणालीमा रुपान्तरण गरिएको छ । जसमा दिगो कृ ष वकासको माध्यमबाट जीवन स्तरमा सुधार ल्याउने दीर्घ कालीन ष्टिकोण लएको

छ । यस नीतिले कृ ष उत्पादन एवं उत्पादकत्व बढाउने, व्यवसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृ ष प्रणालीका आधारहरूको वकास गरी क्षेत्रीय र वश्व बजारसँग प्रतिस्पर्धात्मक बनाउने, प्राकृतिक श्रोत, वातावरण र जै वक व वधताका संरक्षण सम्बद्र्धन एवं सदुपयोग गर्ने उद्देश्य लएको छ । यस नीतिमा आधा हेक्टरभन्दा कम ज मनको सँचाइ सु वधा न्यून रहेका, द लत, उत्पी डत तथा अन्य समान्तकृत कृषक एवं कृ ष श्र मकहरूलाई ल क्षत समूहमा वर्गीकरण गरी वशेष सु वधा दिने ष्टिकोणबाट परिभा षत गरिएको छ ।

२.९ राष्ट्रिय कृ ष– वन नीति, २०७६

राष्ट्रिय कृ ष– वन नीति, २०७६ ले कृ ष, पशुपालन र वनका क्रयाकलापहरूलाई भू मको एउटै इकाईमा एकीकृत रुपले अभ्यास गर्ने प्रणालीको रूपमा परिभा षत गरेको छ । कृ ष वन प्रणालीको वकास, वस्तार र व्यवसायिकरण गरी राष्ट्रिय समृद् धमा योगदान पुर्‍याउने नीतिको दूर ष्टि रहेको छ । यस नीतिमा उल्लेख भएका केही मुख्य नीति तथा रणनीतिहरू निम्न छनः

कृ ष– वन प्रणालीको व्यवसायिक र सामुहिक खेती प्रणालीलाई प्राथ मकता र प्रोत्साहन गरिने छ ।

- कृ ष— वन अनुसन्धान मूल्य ङ्खला र कृषकको बजार पहुँचमा सरलीकरण गर्ने ।
- कृ ष– वनमा आधारित उद्यम तथा बजार व्यवस्थाको प्रवद्र्धन गर्ने ।
- कृ ष— वन क्षेत्रमा वत्तीय सेवा प्रदान गर्ने ।
- खाली, बाँझो, पर्ति तथा समान्तकृत जग्गाहरूमा कृ ष वन प्रणालीलाई प्राथ मकता दिने ।
- उपयुक्तताका आधारमा स्थान वशेष कृ ष वन मोडेलहरूको वकास र प्रवद्र्धन गर्ने ।
- कृ ष वन प्रणालीको अध्ययन, अनुसन्धान, प्रचार प्रसार र क्षमता वकासमा प्राथ मकता दिने ।
- राष्ट्रिय, प्रादे शक र स्थानीय गरी तीन तहमा कृ ष वन योजना, बजेट र कार्यक्रम संयोजन तथा अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने प्रणालीको वकास गरिने छ ।

२.१० भू–उपयोग ऐन तथा नियमावली

भू–उपयोग ऐन, २०७६ ले भू मको वर्गीकरण, समु चत उपयोग र प्रभावकारी व्यवस्थापनको माध्यमबाट अ धकत्तम र दिगो लाभ हा सल गर्ने सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्थाहरू गरेको छ । ऐनमा नेपाल सरकारमार्फत भू–उपयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने प्रावधान रा खएको छ । भू–बनौट, भू मको क्षमता तथा उपयुक्तता भू मको मौजुदा उपयोग र आवश्यक्तासमेतका आधारमा भू मलाई कृ ष क्षेत्रसहित १० वा सोभन्दा बढी (नेपाल सरकारले तोकेबमोजिम) क सममा वर्गीकरण गर्न सक्ने कुरा उल्लेख छ ।

भू म व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयमार्फत स्थानीय तहको भू–उपयोग नक्सा तयार गर्नु– गराउनु पर्ने हुन्छ । ऐनमा स्थानीय तहले संघ तथा प्रदेशको भू–उपयोग योजनासँग प्रतिकूल नहुने गरी भू–उपयोग योजना तयार गर्नुपर्ने जिम्मेवारी पनि तय गरेको छ । चक्लाबन्दी र जग्गा एकीकरणका कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन गर्ने संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले वशेष सु वधाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

Formatted: Font: Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

Formatted: Font: Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11.5 pt, Bold

भू–उपयोग कार्यान्वयन संरचना तीनै तहका सरकारमा रहने व्यवस्था ऐनमा उल्लेख छ । स्थानीय तहका सम्बन्धित गाउँ कार्यपा लका वा नगर कार्यपा लकाले स्थानीय भू–उपयोग परिषद्को रूपमा काम गर्नु पर्दछ । स्थानीय भू–उपयोग परिषद्लाई सहयोग पु¥याउन अध्यक्ष वा प्रमुखको अध्यक्षतामा भू–उपयोग कार्यान्वयन स मति रहने व्यवस्था छ । नेपाल सरकारले स्थानीय तहमा आवश्यक्ताअनुसार भू म बैंक स्थापना गर्न सक्ने व्यवस्थासमेत छ । ऐनले कसुर तथा सजायको व्यवस्थासमेत गरेको छ । नेपाल सरकारले भू–उपयोग ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा थप स्पष्टताका ला ग भू–उपयोग नियमावली, २०७९ पनि जारी गरेको छ । नियमावलीमा भू–उपयोग कार्यक्रम सञ्चालन, भू–उपयोग क्षेत्र नक्सा तयारी र स्थानीय तहमा भू–उपयोग क्षेत्र वर्गीकरणलगायत वषयमा थप स्पष्ट व्यवस्था गरिएको छ ।

२.११ कृ ष वकाससम्बन्धी अन्य नीति तथा कार्यक्रम

Formatted: Font: 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

Formatted: Font: 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

कृ ष वकास ष्टिले सान्द र्भक र उल्लेखनीय नीतिहरूमा संचाई नीति २०७०, राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, कृ ष यान्त्रिकरण नीति २०७४, कृ ष व्यवसाय प्रबद्र्धन नीति २०६३, कृ ष जै वक व वधता नीति २०६३, पंक्षीपालन नीति २०६८, राष्ट्रिय मल नीति २०५८, राष्ट्रिय मत्स्य वकास नीति २०७९ लगायत पर्दछन् ।

२.१२ कृ ष तथा पशुपन्छी वकासका ला ग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा कार्यक्रम तथा आयोजनाको वर्गीकरण तथा बाँडफाँड सम्बन्धी मापदण्ड

Formatted: Font: 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

Formatted: Font: 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

Formatted: Font: 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

Formatted: Font: 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

Formatted: Font: 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने वकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको वर्गीकरण तथा बाँडफाँडसम्बन्धी मापदण्ड, २०७६ ले नेपालको सं वधानको मर्मअनुसार संघ प्रदेश र स्थानीय तहमा वकास तथा आयोजनाहरूको वर्गीकरण र बाँटफाँडसम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । स्वभा वक रुपमा स्रोत बाँडफाँडमा पनि यसले आधार दिन्छ । यो मापदण्डअनुसार कृ ष तथा पशुपन्छी वकासका ला ग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका ला ग निम्न आधारहरू हुनेछन ।

ता लका १: संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट संचालन हुने क्रयाकलापहरु

संघबाट सञ्चालन हुने	**प्रदेश तहबाट सञ्चालन हुने**	**स्थानीय तहबाट सञ्चालन हुने**
• कृषि तथा पशुपन्छीसम्बन्धि अनुसन्धान, प्रयोगशाला तथा क्वारेण्टाइन • बजार शृङ्खला विकास र राष्ट्रिय स्तरको कृषि सूचना तथा सञ्चार एवं बजार प्रवर्द्धन • रासायनिक मल खरिद, आयात तथा अनुदान • गरिबी निवारणसम्बन्धि राष्ट्रिय स्तरका कार्यक्रम • उन्नत बीउ बिजन खरिद, विकास, प्रवर्द्धन र सन्तुलित वितरण	• उत्पादन केन्द्रीत कृषि तथा पशुपन्छी फार्म/केन्द्रहरू • उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने कार्यहरू • कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरण र बजारीकरणसम्बन्धि कार्यक्रम • बिउ आपूर्ति र नियमन	• कृषि तथा पशु उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने कार्यहरू • कृषि तथा पशु प्रसारसम्बन्धि कार्यहरू • कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरण, बजारीकरण र औद्योगिकीकरणका लागि उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम

Formatted: Font: Preeti, 16 pt, Complex Script Font: 16 pt

Formatted: Font: Preeti, 16 pt, Complex Script Font: 16 pt

• कृषि क्षेत्रको औद्योगिकीकरणसम्बन्धि कार्यक्रम • पशु स्वास्थ्य, पशु रोग नियन्त्रण, महामारी नियन्त्रण, उपचार र औषधि वितरण • पशु नश्ल सुधारसम्बन्धि व्यवस्थापन		

२.१३ स्थानीय तहमा कृ ष वकास रणनीतिसम्बन्धि सहभा गतामूलक नीति वश्लेषण कार्यशाला

गाउँपा लका कार्यालयमा व भन्न सरोकारवालाको सहभा गतामा बैठक सम्पन्न भयो । बैठकमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रशासकीय अ धकृत र कृ ष वकास शाखा प्रमुख समेत उपस्थित हुनु भयो । साथै, स्थानीय सन्दर्भलाई राम्रोसँग बुझेको कसान, कृ ष प्रा व धज्ञ, पशु च कत्सक, कृ ष संकलन केन्द्रका प्रतिनि ध र उपभोक्तासँग सहभा गतामूलक नीति वश्लेषण कार्यशाला गरियो । उक्त छलफलको निचोड तप सलको ता लकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

ता लका २: वर्तमान र भ वष्यका रणनीतिहरू

वर्तमान रणनीतिहरु	भ वष्यका रणनीतिहरु
▪ खाद्य अ धकार ऐन २०७५ ▪ जै वक मल निर्दे शका २०७८ ▪ बीउ ष्टिकोण: आपूर्ति र उत्पादन व्यवस्थापन निर्दे शका २०७८ ▪ पशु स्वास्थ्य तथा पशुपालन सेवा उद्यमी परिषद् ऐन २०७९ ▪ राष्ट्रिय कृ ष नीति २०७६ ▪ कृ ष यन्त्रिकीकरण नीति २०७८ ▪ कृ ष प्रवर्द्धन ऐन २०७९ ▪ जै वक कृ ष अ भयान कार्यक्रम सञ्चालन निर्दे शका २०७६ ▪ कृ ष पकेट क्षेत्र सञ्चालन प्र क्रया २०७५ ▪ कर्णाली प्रदेश जै वक कृ ष ऐन २०७६ ▪ कृ ष ऐन २०७६ ▪ कृ ष वकास रणनीति २०१५-३५ ▪ कर्णाली प्रदेश ऐन २०७४	▪ आधुनिक र व्यावसायिक कृ ष रणनीति अपनाउने । ▪ कृ ष उत्पादन कनबेचका ला ग बजार संयन्त्रसँग जोड्ने । ▪ सुधारिएको बीउ उत्पादन प्रवर्द्धन गर्ने । ▪ कृ ष प्रवर्द्धनका ला ग अनुदानसम्बन्धि स्थानीय निर्दे शका बनाउने । ▪ जलवायुमैत्री कृ ष प्रणाली प्रवर्द्धन गर्न कृ ष संघसंस्थासँग सहकार्य गर्ने रणनीति वकास गर्ने । ▪ जै वक र रासायनिक मलको संयुक्त प्रयोगसम्बन्धि ता लम कसानलाई दिने रणनीति बनाउने । ▪ खाद्य सुरक्षा र खाद्य सार्वभौमसहितका आधारभूत अ धकार सुनिश्चित गर्ने । ▪ स्थानीय जातका बालीको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने । ▪ कसानको क्षतिपूर्तिका ला ग कृ ष बीमा रणनीति बनाउने । ▪ कृ ष क्षेत्रमा उपकरण र औजारको प्रयोग प्रवर्द्धन गर्ने रणनीति बनाउने । ▪ कम लागतमा कृ ष उत्पादन वृद् ध गर्ने भ वष्यमुखी रणनीति बनाउने । ▪ ~~नगर भत्र~~पा लका भत्र कृ ष क्षेत्रसम्बन्धि वर्गीकृत तथ्यांक संकलन गर्ने ।

▪ प्रधानमन्त्री कृ ष आधुनिकीकरण परियोजना २०७४ ▪ दिगो कृ ष लक्ष्य २०१५-३० ▪ एक गाउँ एक उत्पादन नीति २०७४ ▪ कृ ष वकास ऐन २०७५ ▪ जै वक कर्णाली प्रदेश घोषणा २०७७ ▪ परम्परागत बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम २०७७ ▪ कृ ष उद्यमशीलता तथा प्रशोधन कार्यक्रम २०७८	▪ परम्परागत कृ ष अभ्यासलाई आधुनिक औजार र प्र व धको प्रयोगमार्फत यान्त्रिक बनाउने । ▪ माटोमैत्री कृ ष प्रणाली अपनाउने । ▪ जलवायुमैत्री कृ ष व ध अपनाउने । ▪ वास्त वक कसानलाई पहिचान गरी प्रोत्साहन गर्ने र पेशागत कसानको मनोबल बढाउने । ▪ बाँझो ज मन उपयोग गर्ने रणनीति बनाउने । ▪ प्लटिङ र सडक निर्माणको कारणले उर्वर भू म अतिक्रमणबाट जोगाउन नीति बनाएर लागु गर्ने । ▪ गाउँदे ख बजारसम्म कृ ष उत्पादन ढुवानीका ला ग कृ ष सडक र बजार व्यवस्थापन गर्ने । ▪ डजिटल कृ ष प्रणालीलाई प्राथ मकता दिने रणनीति बनाउने । ▪ कृ ष क्षेत्रका ला ग बजेटको उल्लेखनीय हिस्सा छुट्याउने । ▪ 'पकेट क्षेत्र' पहिचान गरि लागु गर्ने । ▪ प्रतिस्पर्धात्मक कृ ष प्रणाली वकास गर्ने । ▪ कृ ष क्षेत्रमा व वधीकरण गर्ने । ▪ बीउ, मल, कृ ष बीमामा अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ▪ कसानलाई ऋणका ला ग बैंक प्रणालीसँग जोड्ने । ▪ कसानका ला ग 'कृ ष एम्बुलेन्स सेवा' सञ्चालन गर्ने । ▪ बेरोजगार युवालाई कृ ष क्षेत्रमा आक र्षत गर्ने । ▪ स्थानीय उच्च माध्य मक वद्यालय र क्याम्पसका वद्यार्थी तथा शक्षकलाई व्यावहारिक कृ ष शक्षामा संलग्न गराउने र ज्ञान आदानप्रदान गर्ने । ▪ कसानको रूचीमा आधारित कृ ष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ▪ कृ ष क्षेत्रमा सन्तु लत वकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ▪ कृ ष क्षेत्रको प्रवर्द्धनका ला ग एकीकृत कृ ष ऐन तयार गर्ने । ▪ कृ ष क्षेत्रसम्बन्धि वर्गीकृत तथ्यांक संकलन गर्ने । ▪ माटोमैत्री कृ ष प्रणाली अपनाउने । ▪ जलवायुमैत्री कृ ष व ध अपनाउने । ▪ गाउँपा लकाको मा थल्लो भागमा खसीबोका र भेँडा उत्पादन प्रवर्द्धन गर्ने ।

Commented [P2]: पा लकाको कृ ष ऐन बनेको छैन!

२.१४ संघ प्रदेश र स्थानीय तह कृ ष क्षेत्र समन्वय ला ग संस्थागत व्यवस्था

संघीय कृ ष तथा पशुपन्छी वकास मन्त्रालयले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (अन्तर सम्बन्ध तथा समन्वय) ऐन, मर्मअनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तह कृ ष क्षेत्र समन्वयसम्बन्धी कार्य प्र क्रया २०८० तयार गरिएको छ । यो प्र क्रया कृ ष क्षेत्रको योजना तर्जुमा, संयुक्त समीक्षा, समन्वय अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित बनाउने उद्देश्यले तयार गरिएको हो । समन्वयका ला ग व्यवस्था भएका केही संरचनाहरू ः

- संघीय कृ ष तथा पशुपन्छी वकास मन्त्रालयका माननीय मन्त्रीको संयोजकत्वमा केन्द्रीय कृ ष वकास तथा पशुपन्छी वकास स मति
- संघीय कृ ष तथा पशुपन्छी वकास मन्त्रालयका माननीय स चवहरूको संयोजकत्वमा केन्द्रीय कृ ष वकास प्रा व धक स मति (सातै प्रदेशको प्रतिनि धत्व हुने) ।
- संघीय कृ ष तथा पशुपन्छी वकास मन्त्रालयमा अन्तर सरकारी कृ ष तथा पशुपन्छी वकास समन्वय शाखा ।
- प्रदेश सरकारमा कृ ष क्षेत्र हेर्ने माननीय मन्त्रीको संयोजकत्वमा प्रदेश स्तरीय कृ ष तथा पशुपन्छी वकास स मति ।
- जिल्ला समन्वय स मति प्रमुखको संयोजकत्वमा जिल्ला कृ ष तथा पशुपन्छी वकास समन्वय स मति ।
- प्रमुख, अध्यक्ष वा कृ ष शाखा र पशु शाखा समेट्ने स मतिका संयोजकको संयोजकत्वमा स्थानीय कृ ष तथा पशुपन्छी वकास स मति ।
- जिल्ला स्तरीय कृ ष वकाससम्बन्धी कार्यालय प्रमुखको संयोजकत्वमा जिल्ला स्तरीय बाली क्षेत्र प्रा व धक सहजीकरण समूह ।
- जिल्ला स्तरीय पशुपन्छी कार्यालय प्रमुखको संयोजकत्वमा जिल्ला स्तरीय पशुपन्छी तथा मत्स्य क्षेत्र प्रा व धक सहजीकरण समूह ।

Formatted: Font: 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

Formatted: Font: 12 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 12 pt, Bold

Formatted: Font: 11 pt, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11 pt

२.६ भैरवी गाउँ पा लकाको आव धक वकास योजना (२०८१/८२ दे ख २०८५/८६)

भैरवी गाउँपा लकाको पञ्च वर्षीय आव धक वकास योजनाको कार्यान्वयन अव ध व.सं. २०८१/८२ दे ख २०८५/८६ सम्म कायम रहने छ । यस योजनामा " शक्षा, स्वास्थ्य, कृ ष, पर्यटन, हरियाली वकास, सहकारी, रोजगार र पुर्वाधारः समृद्ध भैरवीको आठ आधार" दीर्घ कालीन सोच (Long term vision) तय गरिएको छ । 'गाउँपा लकाको आ र्थक र पूर्वाधार वकासको माध्यमबाट आ र्थक रुपान्तरण गर्ने' लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । त्यसैगरी 'गाउँपा लकाको कृ ष, पशुपालनको व व धकरण, स्थानीय उत्पादन, रोजगारी वृद् ध, सामाजिक, आ र्थक, मानवीय वकास समावेशी, गुणस्तरीय र वातावरणीय रुपमा सन्तु लत भई गाउँबासीको जीवनयापन सहज तथा सुर क्षत' गराउने स्थानीय तहको उद्देश्यको रुपमा उल्लेख गरिएको छ ।

समष्टिगत प्राथ मकता तथा रणनीतिको पहिलो बुँदामा कृ ष तथा पशुजन्य उत्पादनको व्यवसायिकरण, व व धकरण तथा औद्यो गकीकरणद्वारा दिगो उत्पादन, रोजगारी र आय वृद् ध गर्ने उल्लेख गरिएको छ । योजनाको परिच्छेद ४ मा आ र्थक क्षेत्रअन्तर्गत कृ ष तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन भत्र कृ ष वकास, पशु पन्छी वकास, खाद्य सुरक्षा तथा पोषण, सँचाइ, भू म व्यवस्थालगायत कृ ष र आ र्थक वकाससँग जो डएका उपक्षेत्रहरूको सोच, लक्ष्य रणनीति र कार्यनीतिहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

कृ ष र पशुपक्षीं वकासको क्षेत्रगत सोचअन्तर्गत 'कृ ष तथा पशुपक्षीं क्षेत्र यस गाउँपा लकाको मुख्य आ र्थक आधार हो' भन्ने कुरा उल्लेख छ । कृ ष र पशुपक्षींपालनलाई व्यवसायीकरण गरि खाद्यमा आत्मनिर्भर तथा आयस्तर सुधार गरी नागरिकलाई समृद्ध बनाउने कृ ष वकासको लक्ष्य (GOAL) निर्धारण गरिएको छ । कृ ष पेशालाई व्यवसायीकरणतर्फ उन्मुख गराई कृ ष उत्पादन वृद् ध गर्ने र पशुपक्षीं पालन व्यवसायलाई दिगो रुपमा स्था पत गरी आय र रोजगारी सर्जना गर्ने उद्देश्यहरू लएको छ ।

३. कृ षको वर्तमान अवस्था र समस्या वश्लेषण

३.१ कृ षको वर्तमान अवस्था वश्लेषण

३.१.१ भूगोल र भू म उपयोगको स्थिति

नेपालको सं वधान २०७२ अनुसार ७५३ स्थानीय तहमध्ये एक, भैरवी गाउँपा लका सुन्दर हरियाली वातावरणले भरिएको गाउँपा लका हो । यसको भौगो लक सीमा पूर्वतिर चमघाट छामघाट खोला, पश्चिमतिर भैरवी गडाजिउला खोला, उत्तरतिर का लकोट जिल्ला र द क्षणतिर दुल्लु गाउँपा लका नगरपा लका छ । भैरवी गाउँपा लका ११०.४६ वर्ग कलो मटर क्षेत्रमा फै लएको छ । वं.सं. २०७८ सालको नेपालको जनगणनाअनुसार पा लकाको जनसंख्या १८ हजार ७६७ रहेको छ । यो गाउँपा लका ७ वटा वडामा वभाजित छ । नेपालको सं वधान २०७२ अनुसार ७५३ स्थानीय तहमध्ये एउटा हो । यस गाउँपा लकाको कार्यालय भैरी का लकाथुममा अवस्थित छ । गाउँपा लका धा र्मक स्थलका ला ग प्रख्यात छ । यस पा लकामा श्रीस्थान मन्दिर, भैरबी मन्दिर, नान वस्थान मन्दिर र ब्यौली धर्मशाला यस गाउँपा लकाका प्रमुख धा र्मक स्थल हुन् छन् ।

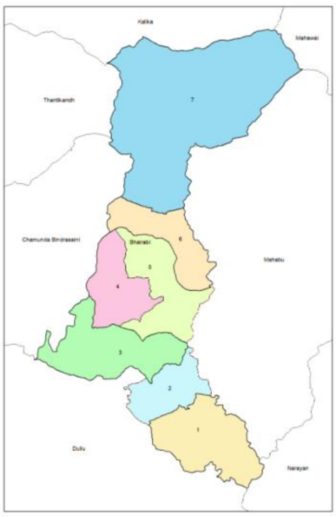

भैरबी गाउँपालिकाको वडा स्तरीय नक्सा- श्रोत आर्क जिआईएस तथा नापी नक्सा कार्यालय

भैरवी गाउँपा लकाले स्थानीय कृ ष उत्पादनको प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक मानव तथा भौतिक स्रोतहरूको अभावको चुनौती सामना गरिरहेको छ । हालका प्रा व धकमा आवश्यक सीप र क्षमता अभाव छ । यसले स्थानीय कर्मचारीको स्वतन्त्र रूपमा कृ ष गति व ध योजना बनाउन, कार्यान्वयन गर्न, अनुगमन र मूल्यांकन गर्न तथा कृषक समूह, सहकारी र निजी संगठन जस्ता अन्य सरोकारवालालाई समन्वय र नियमन गर्न असक्षम बनाइरहेको छ । यी चुनौतीले स्थानीय कृ ष योजनाको प्रभावकारी निर्माण र कार्यान्वयनमा प्रत्यक्ष प्रभाव परेको छ ।

भैरवी गाउँपा लकाको समुदायहरु अ धकांश जी वकोपार्जनको आधार परम्परागत कृ ष हो । तर, नयाँ वकास र प्र व धका नाममा परम्परागत कृ ष उत्पादनमा बाह्य प्रभाव उल्लेखनीय रूपमा वृद् ध भएको छ । गाउँपा लकाले आफ्नो जनसंख्याको आवश्यकतालाई पूरा गर्न पर्याप्त खाद्य उत्पादन गर्न स करहेको छैन । कृषकहरूले वर्षभरि काम गर्दछन् तर, लगभग ६ महिना वा कम समयका ला ग मात्र खाद्यान्न उत्पादन गर्न सक्छन् । मा थल्लो क्षेत्रमा सँचाइ सु वधाको अभावले कसान पूर्ण रूपमा मनसुनको

वर्षामा निर्भर रहनुपर्छ । उनीहरू दुई वटा मौसमी बाली मात्र उत्पादन गर्न सक्छन् । जब क, हिउँदमा अत्य धक सुख्खा हुने भएकाले कुनै बाली उत्पादन गर्न सक्दैनन् ।

भैरवी गाउँपा लकाको तल्लो क्षेत्रमा कसानले २ दे ख ३ वटा मौसमी बाली उत्पादन गर्न सक्छन् । यहाँका अ धकांश कसान परम्परागत खेती प्रणाली र प्र व धमा निर्भर हुँदै आएका छन् । यद्य प, केहीले नगदे बाली उत्पादनका ला ग नयाँ प्र व ध अपनाएका छन् । उनीहरू पनि पूर्ण रूपमा यी व धमा निर्भर हुन सकेका छैनन् । भैरवी गाउँपा लका ३९ वकास साझेदारसँग सहकार्य गर्दछ । GIZ/GRAPE परियोजना पनि समावेश छ । त्यसैले पा लकाले यी वकास साझेदारसँग सहकार्य गर्दा MADSAP को कार्यदिशामा आधारित कार्य गर्न स्पष्ट कार्यदेश दिनु पर्दछ । यस गाउँपा लका भत्र आठ वटा कृ ष-आधारित संस्था (GIZ/GRAPE, CEAPRED/GRAPE/ICIMOD, ANSAB/GRAPE, LIBIRD/SOSEC, Green Karnali/SOSEC, Antar Nirbhar Foundation, Batas Foundation, र DCU छन्। कृ षक्षेत्रलाई योगदान पुर्याउँदै आएका छन् । गाउँपा लका स्तरीय कृ ष वकास रणनीति तथा कार्ययोजना गाउँपा लकाको अवस्थालाई वश्लेषण गरेर कृ ष क्षेत्रका तुलनात्मक फाइदालाई ध्यानमा राखेर तयार पारिएको हो । यस कार्यको कार्यान्वयन अव ध २०२५ मा सुरु भएर २०२९ मा समाप्त हुनेछ । यो पाँच वर्षे परियोजना स्थानीय र क्षेत्रीय आ र्थक वकासको (LRED) नयाँ रणनीतिक ढाँचासँग तालमेल मलाउन को शश गरिएको छ ।

३.१.२ भैरवी गाउँपा लकाको जनसंख्या, घरधुरी र जनघनत्व

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 11 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11 pt, Bold

Formatted: Font: 11 pt, Bold, Font color: Text 1, Complex Script Font: 11 pt, Bold

जनगणना २०७८ अनुसार भैरवी गाउँपा लकाको कूल जनसंख्या १८ हजार ७६७ रहेको छ । जसमा महिलाको जनसंख्या ५४.३ प्रतिशत रहेको छ । पा लका भत्र जम्मा ४ हजार २६९ घरधुरी बसोबास गरेको दे खन्छ । जनघनत्व प्रतिवर्ग कलो मटर १७० जना रहेको छ । गाँउपा लकाका जम्मा ७ वटा वडामध्ये सबैभन्दा बढी जनसंख्या (३९७१) वडा नं. ३ मा बसोवास गर्दछन् । सबैभन्दा कम (२०२०) वडा नं. २ मा बसोबास गर्दछन् ।

ता लका ३: भैरवी गाउँपा लकाको वडागत जनसंख्या (२०७८)

वडा	जनसंख्या			प्रतिशत
	पुरूष	महिला	जम्मा	
वडा नं. १	१४०१	१५५४	२९९५	१६%
वडा नं. २	८२८	११९२	२०२०	११%
वडा नं. ३	१६७७	२२९४	३९७१	२१.२%
वडा नं. ४	१२५८	१४६७	२७२५	१४.५%
वडा नं. ५	१३००	१४२४	२७२४	१४.५%
वडा नं. ६	९५३	१०८२	२०३५	११%
वडा नं. ७	११६७	११७०	२३३७	१२.५%
जम्मा	९४९१	१०१९६	१९६८७	१००.०%

३.१.३ कृषक परिवारले प्रयोग गरेको जग्गाको क्षेत्रफलजग्गाको उपयोग

राष्ट्रिय कृ ष गणना २०७८ अनुसार भैरवी गाउँपा लकामा जम्मा ३८३८ कृषक परिवार रहेका छन् । उनीहरूले जम्मा ९७२.५ हेक्टर जग्गाको भोग चलन गरेको दे खन्छ । जुन जम्मा जग्गामध्ये ८६१.६ हेक्टर अर्थात ८९ प्रतिशत खेती योग्य रहेको छ । यसमध्ये ८४७.३ हेक्टर (८७.१ प्रतिशत)मा अस्थायी प्रकृतिका बाली लगाइएको छ । ४.१ हेक्टर (०.४ प्रतिशत) जग्गामा स्थायी बाली लगाइएको

छ । त्यसैगरी १४.३ हेक्टर (१.४ प्रतिशत) जग्गामा अन्य खेती योग्य जग्गा छ । स्थायी चौर चरन, निजी वन, पोखरी तथा अन्य जग्मा १०६.७ हेक्टर (११ प्रतिशत) रहेको दे खन्छ ।

ता लका- ४: कृषक परिवार संख्या, क्षेत्रफल,

जग्गाको उपयोग	कृषक परिवार संख्या	कृषक परिवारप्रतिशत	क्षेत्रफल (हेक्टर)	क्षेत्रफल प्रतिशत
कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	३८३८	१००%	९७२.५	१००%
जम्मा खेती योग्य जग्गा	३६७०	९५.६%	८६१.६	८९%
अस्थायी बाली लागेको जग्गा	३६७०	९५.६%	८४७.३	८७%
अन्य खेती योग्य जग्गा	६०	१.५६%	१४.३	१.५%
स्थायी बाली लागेको जग्गा	८१	२.१%	४.१	०.४२%
स्थायी चौरचरन, निजि वनवनेलो, पोखरी तथा अन्य जग्गा			५१५.२	२६.४%

स्रोत: राष्ट्रिय कृषि गणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

चित्र- १ लिङ्गअनुसार मुख्य कृषकको संख्या

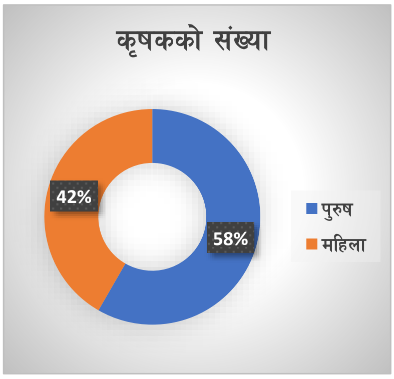

कृ ष गणनामा समेटिएका जम्मा ३८३८ कृषकमध्ये महिला कृषकको संख्या एक हजार ६०० (४२ प्रतिशत) थयो । पुरुष कृषकको हिस्सा दुइ हजार २३८ (५८ प्रतिशत) थयो । यस गाँउपा लका भत्र कृ षमा पुरूषको सहभा गता बढी रहेको दे खन्छ ।

३.१.४ औसत कत्ता संख्या र सं चत क्षेत्रफल

भैरवी गाउँपा लकामा कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल कूल ९ हजार ४० कत्तामा वभाजन भएको दे खन्छ । औसतमा प्रत्येक कृषक परिवारसँग २.४ कत्ता संख्यामा जग्गा भएको दे खन्छ । यसले जग्गा साना अंशमा टु क्रएको स्पष्ट दे खन्छ । कृषकले चलन गरेको सबै जग्गामा सँचाइको समस्या रहेको तथ्य दे खन्छ । कृषकसँग गरिएको छलफलमा पनि सँचाइ एक प्रमुख समस्या भएको पुष्टी भएको छ । गाँउपा लकामा जम्मा कृ ष चलनमा रहेको जग्गामध्ये सँ चत क्षेत्रफलको हिस्सा ३४ प्रतिशत (३३१ हेक्टर) मात्र रहेको छ ।

ता लका- ५: कृषक परिवार संख्या, क्षेत्रफल, कत्ता संख्या, औसत कत्ता संख्या तथा सँ चत क्षेत्रफल

कृषकपरिवारको जम्मा संख्या	कृषक परिवारलेचलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	जम्मा कित्तासंख्या	औषत कित्ता संख्या	सिंचित क्षेत्रफल हेक्टर)	सिंचित क्षेत्रफल ((प्रतिशत)
३८३८	९७२.५	९२४०	२.४	३३१	३४%

स्रोतः राष्ट्रिय कृ ष गणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

३.१.५ भू-उपयोग

यस भैरवी गाँउपा लकाको वर्तमान भू-उपयोग लाई हेर्दा सवैभन्दा बढी ११०.५ वर्ग क. म नदि तथा खोलाले ओगटेको क्षेत्र, ५५.५७ वर्ग क. म क्षेत्रफल वन तथा चरन क्षेत्रले ओगटेको छ भने औषत बर्षा १५६१८३ म. म.रहेकाले कृ ष क्षेत्र मा उन्नती भएको पाईन्छ । घाँसे क्षेत्र, झाँडी वुट्यान का कारण व भन्न खाले ज डवुटीको महत्व रहेको छ । सडकले ओगटेको क्षेत्र १०१ वर्ग क. म., सवै वडा हरुमा सडकको ट्याक खोलेको ले यातायात को सु वधा रहेको छ ।

ता लका ६: भू-उपयोगको बिवरण

कं.सं.	विवरण	वर्ग कि.मि.
१	कृषि क्षेत्र	३३.७४
२	वन तथा चरन क्षेत्र	५५.५७
३	घाँसे क्षेत्र	७.३९
४	झाडी तथा बुट्यान	११.६९
५	नदि तथा खोलाले ओगटेको क्षेत्र	११०.५
६	सडकले ओगटेको क्षेत्र	१०१
७	पहिरो	0.00५७३६
८	बालुवा	१.५
९	औषत बर्षा	१५६१८३

श्रोत: भैरवी गाउँपा लकाको पर्स्व चत्र २०७६

३.१.६ बाली पात्रो र प्रणाली

भैरवी गाउँपा लकाको बालीको समयअनुसार बाली पात्रोको ववरण तल ता लकामा देखाइएको छ ।

ता लका ७: बालीपात्रो

क्षेत्र	बाली	लगाउने समय		बाली लिने समय	
		खेत	पाखो	खेत	पाखो
उच्च भाग	मकै		फागुन-वैशाख		भदौ-असोज
	गहुँ		असोज-मंसिर		चैत्र-वैशाख
	कोदो		जेठ-असार		कार्तिक-माघ
	वर्षे आलु		माघ-फागुन		जेठ-श्रावण
	सिमी		वैशाख-असार		भदौ-असोज
	भटमास		जेठ-असार		असार-मंसिर
मध्य भाग	धान	वैशाख-श्रावण	फागुन-चैत	असोज-मंसिर	
	गहुँ	असोज-कार्तिक	असोज-मंसिर	चैत-वैशाख	चैत-वैशाख

Formatted: Font: 11 pt, Complex Script Font: 11 pt

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), 11 pt, Complex Script Font: +Headings (Calibri Light), 11 pt

Formatted: Font: 11 pt, Complex Script Font: 11 pt

Formatted: Font: 11 pt, Complex Script Font: 11 pt

	मकै	फागुन-चैत	फागुन-चैत	असार-श्रावण	श्रावण-भदौ
	आलु	कार्तिक-मंसिर	कार्तिक-मंसिर	फागुन-चैत	फागुन-चैत
	कोदो		जेठ-असार		कार्तिक-मंसिर
	तोरी	असोज-कार्तिक	असोज-कार्तिक	मंसिर-चैत	फागुन-चैत
	भटमास	जेठ-असार	जेठ-असार	कार्तिक-मंसिर	मंसिर-चैत
तल्लो भाग	धान	वैशाख-श्रावण		असोज-मंसिर	
	गहुँ	कार्तिक-मंसिर	असोज-कार्तिक	चैत-वैशाख	चैत-वैशाख
	मकै		चैत-वैशाख		श्रावण-भदौ
	आलु	कार्तिक-मंसिर	असोज-मंसिर	फागुन-चैत	पुस-माघ
	तोरी	असोज-कार्तिक	असोज-कार्तिक	मंसिर-चैत	फागुन-चैत

Formatted: Font: 11 pt, Complex Script Font: 11 pt

३.१.१० मुख्य अस्थायी बाली लगाउने जग्गाको क्षेत्रफल

मुख्य अस्थायी बालीमा कृषक परिवारले एकभन्दा बढी बाली लगाउने गरेका छन् । जम्मा कृषक परिवारमध्ये धान र गहुँ उत्पादन गर्ने कृषकको संख्या क्रमशः २३०१ र ३३८५ रहेको थयो । धान र गहुँका ला ग कूल कृ ष चलनमा रहेको जग्गामध्ये करिब एक चौथाइ जग्गा उपयोग भएको पाइन्छ । मकै, कोदो र जौं ठवा उत्पादन गर्ने कृषक परिवारको संख्या क्रमशः ३५०६, १८२ र २०८ पाइन्छ ।

ता लका– ९ मुख्य अस्थायी बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल तथा कृषक परिवार संख्या

मुख्य अस्थायी बाली	परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
धान	२३०१	३१६.८
गहुँ	३३८५	४८०.८
मकै	३५०६	४९५.५
कोदो	१८२	१३.९
जौं ठवा	२०८	१४.९
फापर	०	०

स्रोतः राष्ट्रिय कृ ष गणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

३.१.११ मुख्य स्थायी बाली लागेका क्षेत्रफल

भैरवी गाउँपा लकाका कृषकले एकभन्दा बढी क समका मुख्य स्थायी बाली उत्पादन गरेको पाइन्छ । सबैभन्दा ठूलो हिस्सा कृषकले सुन्तला उत्पादन गर्दछन् । कागती र सुन्तला उत्पादन गर्ने कृषकको संख्या क्रमस ५१ र २१४ रहेको थयो । केरा उत्पादन गर्ने कृषकको संख्या १६० रहेको दे खन्छ । कृ ष चलनमा रहेको कूल जग्गामध्ये ५ प्रतिशतभन्दा कम क्षेत्रफलमा स्थायी बाली लगाएको दे खन्छ । भैरवीमा बगैंचा र छरिएको बोट जम्मा गरेर कूल ३२५३ सुन्तला र २१२ कागतीका बोट थए । त्यसैगरी आँप र केराका बोट संख्या क्रमशः ९१७ र ४७९४ थए।

ता लका-११ मुख्य स्थायी बालीको क्षेत्रफल, बोट संख्या, छरिएर रहेका बोट संख्या र कृषक परिवार संख्या

मुख्य स्थायी बाली	कृषक परिवार संख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)	बगैचामा लगाइएको बोट	छरिएको बोट संख्या
सुन्तला	२१४	२.२	२२५१	१००२
कागती	५१	०	०	१६१
आँप	१२६	१.2	५९०	३२७
केरा	१६०	०.६	१३४४	३४५०

स्रोतः राष्ट्रिय कृ ष गणना २०७८, राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

३.२ सबल पक्ष, ~~दुर्बल~~कमजोर पक्ष, अवसर तथा चुनौतीहरूको वश्लेषण

SWOT वश्लेषणको नतिजाका आधारमा भैरवी गाउँपा लकाको कृ ष वकासका सन्दर्भमा संस्थागत तथा समग्र कृ ष प्रणालीको सबल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौतीहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

ता लका ८: सबल, दुर्बल, अवसर तथा चुनौतीहरूको वश्लेषण

सबल पक्ष	~~दुर्बल~~ ~~कमजार~~पक्ष	अवसर	चुनौती
▪ भैरवी गाउँपा लकामा जलवायु भन्नता (उष्ण दे ख समशीतोष्ण) पाइन्छ । ▪ जै वक उत्पादन (नगदेबाली जस्तै आलु) । ▪ जनावर चराउने पर्याप्त ठाउँहरू । ▪ कृ ष वद्यालयको सञ्चालन र कृ ष शक्षा दिने डप्लोमा स्तरको वद्यालय। ▪ खेतीको ला ग पर्याप्त कृ ष ज मनको उपलब्धता । ▪ फलफूल र तरकारी खेतीका ला ग उपयुक्त जलवायु । ▪ बेमौसमी तरकारी उत्पादनको संभावना। ▪ खेतीको ला ग उर्वर भू म ।	▪ प्रायः भरोलो भू म संरचना । ▪ सँचाइको सु वधाको अभाव र पूर्ण रूपमा मनसून वर्षामा निर्भरता । ~~बजेटको अभाव ।~~ ▪ आ र्थक स्रोतको क म र कृ षमा लगानी न्यून । ▪ कृ ष उत्पादनहरूको तत्काल बिक्रीको ला ग राम्रो बजारको अभाव । ▪ प्रा व धकहरूको क्षमता वकासका ला ग निय मत ता लम/कार्यक्रमको अभाव । ▪ कृषकहरूको मान सकता सुधार्ने र कृ षलाई पेशाको रूपमा स्वीकार्ने कुनै पहलको अभाव ।	▪ कृ ष-पर्यटनको सम्भावना । ▪ स्थानीय बालीहरूको व्यावसायिकीकरण (मकै, तोरी, केराउ) । ▪ उच्च-मूल्य वस्तुहरूको प्रवर्द्धन, जस्तै कवी, टिमुर, स्थानीय चामलको जातहरू । ▪ संकलन केन्द्र र हाट बजार सञ्चालनको सम्भावना । ▪ पर्याप्त बाँझो भू म उपलब्धता । ▪ जै वक कृ ष र IPM तथा जै वक उत्पादनहरूको	▪ जलवायु परिवर्तन । ▪ कीट पतंग र रोगको प्रकोप। ▪ राजनीतिक अस्थिरता र राजनीतिक पूर्वाग्रह । ▪ सँचाइ र सडकमा पहुँच पुर्याउन भौगो लक कठिनाइहरू । ▪ प्राकृतिक प्रकोप /हिउँद, सुख्खा, अत्य धक वर्षा, हावा, पहिरो । ▪ बढ्दो वैदे शक ~~वदेश~~ रोजगारका कारण

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Font color: Text 1

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Font color: Text 1

Formatted: Font: (Default) +Headings (Calibri Light), Font color: Text 1

Formatted: Font: (Default) +Body (Calibri), Font color: Text 1

Formatted: Font color: Auto

Formatted: Font: +Body CS (Mangal), Complex Script Font: 12 pt

Formatted: Indent: Left: 0.11", No bullets or numbering

▪ मध्यपहाडी लोकमार्गको उपलब्धता । ▪ एवोकाडो, कीवी आदि उत्पादनको सम्भावना । ▪ कृ ष उपकरणहरूको वतरण भइरहेको छ । ▪ गाउँपा लकाले कृ ष ऐनको निर्माण गर्दै ।	▪ कृ ष अनुदानमा राजनीतिक भेदभाव । ▪ मल र बीउको समयमै उपलब्धताको अभाव । ▪ कृषकहरूलाई कृ ष अनुदानको अभाव । ▪ व्यावसायिक कृषकहरूलाई कृ ष बीमा प्रदान गर्ने व्यवस्था नभएको । ▪ कृ ष सडकहरूको अभाव । ▪ भण्डारणको समस्या, जस्तै चस्यान भण्डार ।	प्र मयम मूल्य मार्फत कृ ष-पर्यटन । ▪ कर्णाली प्रदेश सरकार जै वक प्रदेशतर्फ उन्मुख ।	कृषिमा श्रमको कमि ~~मा आकर्षण~~ । ▪ जंगली जनावरको आतंक, जस्तै जंगली सुँगुर र बाँदर ।

३.३ कृ ष वकासका प्रमुख समस्या, कारण र प्रभावहरूको वश्लेषण

कृ ष उपजको उत्पादन र उत्पादकत्वमा कमी हुनु/वृद् ध नहुनुः भैरवी गाउँपा लकाको कृ ष प्रणाली अहिले पनि मूलतः परम्परागत कृ षमा आधारित छ । गाँउपा लका भत्रका वडा र भूगोल वशेषका पनि व शष्ट समस्याहरू छन् । सँचाइ, उपयुक्त समानुकुलन प्र व ध र उन्नत बीउ र बजारसँग जो डएका समस्या पनि उत्पादनमा कमी हुनुका कारण बनेका छन् । हालसम्म करिब ३४ प्रतिशत खेती योग्य जग्गामा मात्र सँचाइ सु वधा उपलब्ध छ । यी स्थानमा पनि बाह्रै महिना सँचाइ हुने अवस्था छैन । धेरै कृषकहरू आकाशे पानीमा निर्भर छन् । उपयुक्त रैथाने प्र व धको संरक्षण र प्रवद्र्धन हुन नसकेको अवस्था एकातिर छ । कृ षलाई सहजीकरण गर्ने तथा परिवर्तित सन्दर्भमा न वन प्र व धको उपयोगमा समेत प्रयाप्त काम हुन सकेको छैन । कृषकहरू आफै प्र व ध भत्र्याउन सक्षम छैनन् । एकातिर रैथाने बीउ मा सरहेको अवस्था छ भने अर्कोतिर उन्नत बीउ समयमा उपलब्ध नहुने समस्या थप बढ्दो छ । कृषकलाई उ चत परामर्शसहित उ चत र उन्नत बीउ प्रयोगका ला ग प्र व धक सहायता समेत प्र्याप्त रुपमा उपलबध हुन सकेको छैन । सम्भावना भएका सुगम क्षेत्रमा समेत कृषकहरूले उत्पादन बढाउन प्रयाप्त लागानी गर्न स करहेको अवस्था छैन । त्यसका ला ग बजारको अभाव र कृ ष उपजले उ चत मूल्य र प्रतिफल नपाउने अवस्था छ ।

परम्परागत गोठेमलको प्रयोग घट्दैगइरहेकाे छ । अर्कोतिर रासायनिक मलको प्रयोग बढ्दै छ । रासायनिक मलको पनि उ चत मात्रामा प्रयोग गर्ने ज्ञान कृषकमा अ भवृद् ध गराउन स कएको छैन । माटाको उर्वराशक्ति र बाली उपयुक्तताको परीक्षण सबै ठाउँमा गराउन स कएको छैन । माटोको उर्वराशक्तिमा कमी आएकाले उत्पादन र उत्पादकत्वमा कमी भएको अनुमान आम कृषक र कृ षसँग सरोकार राख्ने व्यक्तिहरूको छ । कृषकहरूमा कृ षमा लगानी गर्ने क्षमता कम छ । कृ ष ऋणको पहुँचमा सहजता ल्याउनुपर्ने अवस्था छ । समान्त तथा दूर दराजमा बस्ने कृषकका ला ग वद्यमान कृ ष सहयोग तथा

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 11 pt, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 11 pt

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), Not Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), Not Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 11 pt, Not Bold

अनुदानका कार्यक्रमको पहुँच पुर्याउन स कएको छैन । यी सबैका कारण कृ ष उत्पादन र उत्पादकत्व वृद् ध गर्न स कएको छैन ।

कृ ष उत्पादन वृद् ध हुन नसक्नुमा ज मन टु क्रदै जाने तथा भएको जग्गाको चक्लाबन्दी गरेर उत्पादन गर्न नसक्नु अर्को कारण हो । पछिल्ला दिनमा बसाईसराई पनि उत्पादनलाई प्रभाव पार्ने प्रमुख कारणका रुपमा देखा पर्दैछ । युवाहरूलाई कृ षमा आकर्षण गर्न स कएको छैन । कृ षलाई अहिले पनि सम्मानित पेशाको रुपमा समाजमा लन स कएको अवस्था छैन । कृ षको प्रतिफल कमी भएकाले यसका लगानी र व्यवसायिक उत्पादन गर्न आम कृषकले हिम्मत गर्न सकेको अवस्था छैन । युवाहरू वैदे शक रोजगारीमा जाने, क्रम तीव्र छ । केही शक्षा प्राप्त गरेका निय मत आम्दानी गर्ने व्यक्तिहरू ग्रामीण क्षेत्रबाट सहर, पहाडबाट तराईतिर बसाईसराई गर्दा गाउँका जग्गा बाँझो भइरहेको छ । पछिल्ला दिनहरूमा सामुदायिक वनको व्यवस्थापनलगायत कारण वनको क्षेत्रफलमा वस्तार भएको छ । जंगली जनावरले कृषकको उत्पादनमा क्षति पुर्याउने समस्यामा वृद् ध भएको छ । यसले उत्पादन घटाउनुका साथै पुनः खेतीका ला ग कृषकको मनोबल घटाउने गरेको छ । वनमा लगाइएका सल्लो जस्ता वनस्पतीको अनुपात बढी हुनु र वन्यजन्तुलाई चाहिने आहाराकाे कमीले वन्यजन्तुहरू गाउँवस्तीमा पसेको दे खन्छ । तर, त्यसबारे ठोस अध्ययन हुन सकेको छैन ।

जलवायु परिवर्तनले कृ ष क्यालेण्डर तथा उत्पादनमा समेत परिवर्तन ल्याउनु पर्ने अवस्था भएको छ । यसले केही सकारात्मक अवसरका साथै चुनौती ल्याएको छ । सोहीअनुरुप अनुकूलनता गरी कृ ष प्रणालीमा सुधार गर्न नसक्दा कृ ष उत्पादन र उत्पादकत्वमा कमी आएको छ । कृ ष उत्पादनमा कमी हुनुले यसको दुश्चक्र निर्माण गरेको छ । यसले पुनः कृ षमा वकर्षण बढाएको छ । युवाले कृ षमा आफ्नो भ वष्य नदेख्ने अवस्था छ । कृ षमा अल्पकालीन फाइदाका ला ग रासायनिक मल र वषादीको अन्धाधुन्ध प्रयोग बढाउने, बसाईसराईलाई बढाउने र आयातमा कृ ष र निर्भरता बढाउने जस्ता समस्यालाई थप गहिरो बनाउन पुगेको छ ।

कृ ष बजारका पूर्वाधारहरू जस्तैः गुणस्तरीय कृ ष सडक, हाट बजार, संकलन केन्द्र, चस्यान केन्द्र आदिमा कृषकको पर्याप्त पहुँच छैन जसका कारण कृषकहरूले आफ्ना कृ ष उपजको सहज ढुवानी गर्न सकेका छैनन । मुख्यतः दुर्गम वडामा बस्ने कृषकहरूको खेतबारीसम्म कृ ष सडकको सहज पहुँच छैन । भएका सडकहरूको पनि अवस्था खराब छ । बाह्रै महिना चल्ने अवस्था छैन । जसका कारण उत्पादन बजारसम्म पुर्याउन चुनौती थप्दछ । वचौ लयामार्फत न्यून मूल्यमा बेच्नु पर्ने बाध्यता छ । एकसाथ ठूलो परिमाण भएको केही पकेट क्षेत्रका उत्पादनले पनि बजार पाउन सकेको अवस्था छैन । केही ठाउँमा सबै कसानले एकै खाले उत्पादन लगाउने र त्यसकाे भण्डारणको सु वधा नहुँदा कम मूल्यमा बेच्नुपर्ने अवस्था वद्यमान छ ।

कृ ष उपजको प्रशोधन गर्ने र मूल्य अ भवृद् ध गर्ने खालका उद्योग तथा व्यवसायको उपलब्धता नहुनुले पनि कृ ष उपजको बजारीकरणमा चुनौती बनेको छ । स्थानीय उत्पादनको ब्राण्डिङ गर्ने, लेव लङ गर्ने तथा अर्गानिक उत्पादनको सर्टि फकेशन गर्ने जस्ता सु वधा र ज्ञानको कमी भएकाले पा लका भत्रका उत्पादनले बजार पाउन सकेको अवस्था छैन । कृ षको बजारीकरण, कृ षको प्रशोधन र मूल्य अ भवृद् धमा टेवा पुर्याउने काममा निजी लगानी आक र्षत नहुनु चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

कृ ष उपजले उ चत मूल्य र बजार नपाउनुः स्थानीय कृ ष उपजले उ चत मूल्य र बजार नपाउनुमा बहुआय मक कारणहरू छन् । कृ ष उपजको सही बजारीकरणका बारेमा व्यवसायिक ज्ञान र जानकारी कृषकहरूमा नभएको आम समस्या हो । उपभोक्ताहरूमा पनि गुणस्तरीय र स्वादयुक्त स्थानीय र बाहृय उत्पादनमा भेद छुट्टाउने सचेतनता नहुँदा स्थानीय कृ ष उपजको मागमा प्रभाव परेको छ । बाहृय जिल्लाबाट आयातित कृ ष उपजको बिक्री वतरण बढिरहेको अवस्था छ । दुर्गमता, उत्पादन लागत, उत्पादनमा लाग्ने समय आदिका कारण पनि स्थानीय उत्पादनले आयातित कृ ष उपजसँग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने अवस्था कमजोर दे खन्छ । पा लका भत्र वषादी प्रयोगको जाँच गर्ने चेक पोष्ट तथा ल्याब जस्ता पूर्वाधारको कमीका कारण अस्वस्थकर अनियन्त्रित आयात बढ्दो छ ।

रैथाने बीउ र बालीको संरक्षण नहुनुः आयातित हाइब्रिड बीउ मलको बढ्दो प्रयोगसँगै रैथाने बालीको उत्पादन र स्थानीय उपभोग कमी आएको अनुभव गरिएको छ । रैथाने बा लहरूको पहिचान गर्ने, अनुसन्धान गर्ने तथा उन्नत र स्वादिला बालीको पकेट क्षेत्रका आधारमा प्रवद्र्धन गर्ने कार्य सु ढ गराउन स कएको छैन । एकतर्फ जलवायु परिवर्तनको चाप छ भने अर्कोतर्फ रासायनिक मल र हानिकारक तहसम्मको वषादी प्रयोगले रैथाने बालीमा प्रभाव परेको छ ।
कृ ष प्रणालीमा वचलनको अवस्था छ । वषादीको प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न यस्को आयात, वतरण तथा उपयोगको अवस्था अनुगमन गर्ने र व्यवस्थित गर्ने नीति, संरचना र प्र व धको पनि अभाव रहेको छ र रासायनिक मलको प्रयोग बढ्नुमा पशुपालनमा कमी तथा गोठे मलबाट पनि मल उत्पादन गर्ने परम्परागत कुसल प्र व ध घटनु हो । रैथाने बीउको भण्डारण र संरक्षणका ला ग बीउ बैंक स्थापना नहुनु र कृषक स्तरमा बीउ उत्पादन, भण्डारण र संरक्षणमा सचेतना र ढतामा कमी आउनुले रैथाने बीउ लोप हुनसक्ने सम्भावना बढाएको छ ।
परम्परागत तथा मौ लक खान पन र परिकारमा देखा परेको परिवर्तन तथा रैथाने उत्पादनका परिकारको प्रवद्र्धन हुन नसक्दा रैथाने उत्पादनलाई प्रोत्साहन मलेको छैन । रैथाने कृ ष उपजको प्रतिफल र आम्दानी बढी हुन सक्ने सम्भावनाको अध्ययन र त्यसको सचेतना बढाउने कार्यहरू हुन सकेको छैन । कृषकको मान सकता पनि छिटो लाभ लने र अल्पकालीन ष्टिकोण दे खन्छ । रैथाने बालीको ब्राण्डिङ र गुणस्तर निर्धारण गर्ने र त्यसको प्रचार प्रसारसमेत प्रर्याप्त हुन सकेको छैन । रैथाने बालीका ला ग अध्ययन र अनुसन्धानमा आधारित प्र व ध सहायता दिने कार्य हुन सकेको छैन । यसका ला ग स्थानीय तहमा दक्ष जनशक्ति कमी छ । रैथाने बालीको उत्पादन र उपभोगलाई कृ ष पर्यटनसँग जोड्ने कार्य हुन स करहेको छैन ।

रैथाने बालीको उत्पादन घटेसँगै हाइब्रिड बीउ प्रयोग गर्ने त्यसका ला ग पुनः आयातमा थप परनिर्भर हुनुपर्ने परिस्थिति निर्माण हुनु चुनौती बनेको छ । रोग कराको प्रकोप पनि बढ्दो र वषादीको प्रयोगले कृ ष उपजको गुणस्तरमा पनि चुनौती थ पदै गएको छ । यसले एकातर्फ मनोबल उँचो भएको छैन । अर्कोतर्फ सम्भाव्य आ थक सम्भावनाको लाभबाट पनि बञ्चित हुनु परेको अवस्था छ ।

संस्थागत क्षमता, समन्वय र जवाफदेहितामा कमीः कृ ष वकासका ला ग स्थानीय सरकार, कृषक, प्रा व धक तथा सबै अन्य सरोकारवालाबीचको साझेदारी र ऐक्यबद्धता तथा सहभा गता आवश्यक हुन्छ । वर्तमान अवस्थामा यसको अभाव रहेको छ । कृ ष वकास सुशासनका ला ग कृषक र स्थानीय कृ ष

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold, Complex Script Font: +Headings CS (Mangal), 12 pt, Bold

सेवा प्रदायक संस्थाहरूबीच समन्वय र संलग्नताको कमी छ । स्थानीय पा लका र वडा कार्यालयहरूसँग प्रयाप्त दक्ष जनशक्ति नहुनु र जिम्मेवारीको बाँडफाँड र प्रोत्साहनको कमीका कारण पनि बाधाहरू थ पएका छन् । सरकारले कृषकलाई दिने अनुदानका ला ग दक्ष कृषक र वास्त वक कृषकको छनौट गर्न नसक्ने अवस्था भएको कारण यस्ता कार्यक्रम प्रति वास्त वक कसानको उदा सनता र गुनासो बढी छन् । कृषकबारे प्रयाप्त तथ्याङ्क र सूचना नहुनु, कृषक छनौटको मापदण्ड स्पष्ट नहुनु तथा छनौट पूर्व÷पश्चात अनुगमनको कमी रहनु जस्ता कारण कृ षमा भएको लगानीको प्रतिफल राम्रो हुन सकेको छैन ।
कृ ष वकास तथा प्रसार सेवाहरूका बारेमा कृषकसँग ठिक सूचना र जानकारी सही समयमा पु¥याउन नस कनु पनि सुशासनको प्रमुख चुनौती हो । यसमा आधुनिक कृ ष सूचना प्रणाली लागु नहुनु, कसान सूचीकरण पूर्णतः तथ्यांक उपलब्ध हुन नसक्नु जस्ता कारणहरू पनि छन् । यी सबै कारणले भएका नीतिहरूको कार्यान्वयन, त्यसका ला ग चाहिने संरचना तथा उपलब्ध जनशक्तिको महत्तम पहिचालन र कार्य प्रभावकारितामा प्रश्न उठिरहेको अवस्था छ ।

३.७कृ ष बालीको क्षेत्रफल र उत्पादन

आ र्थक वर्ष २०७९ ⁄८०अनुसार कूलकूल अन्न उत्पादन १३ हजार ५०० मेट्रिक टन रहेको छ । भैरवी गाउँपा लकाका प्रमुख बालीहरू धान, मकै, गहुँ, कोदो, जौ र दाल हुन् ।

३.८ पशु धन संख्या, स्थिति र बजारीकरण

भैरवी गाउँपा लकाका मुख्य पशुपालनमा गाई, बाख्रा, भैंसी, भेंडा, कुखुरा र सुँगुर पर्दछन् । गाईलाई दूध र गोरु खेत जोत्नका ला ग पालन गरिन्छ । बाख्रालाई मासु उत्पादनका ला ग लोक प्रय मानिन्छ । त्यस्तै, भैंसी प्रायः दूध र मासुका ला ग पा लन्छ । भेंडा मुख्यतः मासु र ऊनका ला ग गाउँपा लकाको मा थल्लो भागमा पा लन्छ । कुखुरालाई मासु र अण्डा उत्पादनका ला ग पा लन्छ । सुँगुर केही घर परिवारले पाल्छन्, जसले मासु आपूर्ति र आम्दानीमा योगदान गर्दछ । वशेषगरी, जनजाति र द लत समुदायले सुँगुर पाल्ने गर्छन् । यी पशुपालन ग्रामीण अर्थतन्त्रको अ भन्न हिस्सा हुन्, जसले जी वकोपार्जन कृ ष र स्थानीय बजार गति व धमा सहयोग पुर्याउँदछन् ।

४. स्थानीय तहको रणनीतिक कृ ष वकास योजना २०२५-२०२९

४.१ दूर ष्टि

कृ ष, पर्यटन, हरित वकास, सहकारी, रोजगार र पूर्वाधारः कृ ष बिकासको आधार ।

४.२ उद्देश्यहरू

भैरवी गाउँपा लकाको मुख्य उद्देश्य भनेको दिगो कृ ष वकास, आ र्थक वृद् ध र वातावरणीय संरक्षणमार्फत यहाँका बा सन्दाहरूको जीवनस्तर सुधार गर्नु हो ।

- व व धकरण गर्न र रोजगार अवसरहरू सर्जना गर्न मद्दत पुर्याउनु।
- प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण र जै वक व वधता वृद् ध गर्न दिगो भू म प्रयोग अभ्यासहरू, कृ ष वृक्षारोपण र पुनर्वृक्षारोपण प्रयासहरूको प्रवर्द्धन गर्नु ।
- जलवायु परिवर्तन र प्राकृतिक वपदहरूको प्रभावलाई सामना गर्न समुदायलाई सक्षम पार्नका ला ग वपद तयारी योजना र जलवायु अनुकूलन रणनीतिहरूको वकास र कार्यान्वयन गर्नु ।

- स्थानीय सरोकारवालाहरू, कृषकहरू र महिलाहरू रहेका समूहहरू समावेश छन् । वकास पहलहरूमा संलग्न गरेर समावेशी निर्णय प्र क्रया प्रवर्द्धन गर्नु ।
- कृषक र व्यवसायीहरूलाई कृ ष अभ्यास र स्थानीय व्यवसायमा लगानी गर्न क्रे डट, अनुदान र अन्य वत्तीय स्रोतहरूको पहुँचमा सहयोग गर्नु ।
- स्वास्थ्य र शक्षा पहलहरूलाई कृ ष वकास प्रयासहरूसँग एकीकृत गर्नु, जसले बा सन्दाहरूलाई सम्पूर्णका भलाईको समर्थन गर्ने आवश्यक सेवामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

४.३ मुख्य ~~रूपान्तरण कारण~~रूपान्तकारी नीतिहरू

कृ ष वकास रणनीतिको रूपरेखाका चार वटा सम्भाग र सोहीअनुसार अपे क्षत उपलब्धि, प्रतिफल र गति व धहरूको तर्कसंगत प्रस्तुति तलका उपखण्डहरूमा गरिएको छ । यस उपखण्डमा ~~नौमुले~~ भैरवी गाउँपा लकाको कृ ष वकासका ला ग समग्र (Overarching) रूपान्तरणका रणनीतिहरू परिभा षत गरिएको छ ।

१. कृ ष र कृषकको सम्मान तथा कृ षमा युवाको सहभा गता प्रवद्र्धन ।
२. कृ ष पुर्वाधार, प्र व ध, बजार र पुँजीमा कृषकको पहुँच वस्तार ।
३. स्वच्छ र स्वस्थ उत्पादन, रैथाने बाली संरक्षाण र कृ ष पर्यटन प्रवद्र्धन ।
४. उच्च मूल्य बालीको प्रवद्र्धनर स्थानीय बजार वकास ।
५. कृ ष प्रशोधनमार्फत कृ ष उपजको मूल्य अ भवृद् धर कृषकको न्यूनतम अम्दानीको सुनिश्चतता ।
६. बाँझो ज मन उपयोग तथा ज मन खण्डिकरणको नियन्त्रण (भूमी बैंक, चक्लाबन्दी, आदिको प्रोत्साहन) ।
७. जलवायु उत्थानशील बाली, जल व्यवस्थापन, भूउपयोग तथा कृ ष वनका आयामहरूलाइ कृ ष वकाससँग जोडने ।
८. कृ ष अनुसन्धान, कृ ष प्रसार र कृ षमा नवप्रवर्तनलाइ प्रोत्साहन ।
९. कृषक समूह तथा सहकारीको क्षमता वकास ।
१०. कृ ष तथ्यांकको व्यवस्थापन र प्रयोग ।
११. कृ षमा सुशासन र जवाफदेहिता ।

४.४ प्राथ मकतामा रा खएको बाली तथा पशुधन **(Prioritized Crops and Livestock)**

४.४.१ प्राथ मकता प्राप्त बालीहरू

अध्यनका व भन्न व धहरूको प्रयोग गरी बालीलाई प्राथ मकीकरण गर्दा तलका सात वटा समूहका बाली उत्पादनलाई गाउँपा लका कसानले महत्व दिएको दे खन्छ ।

- अन्न बालीहरू: मकै, धान, गहुँ, कोदो र आलु।
- तरकारी: मौसमी र बेमौसमी तरकारी ।
- फलफूल: सुन्तला, अम्बा, ओखर, आँप, केरा, नाशपाती र ,आरु ~~आडु~~, र ~~ओखर~~ ।

४.४.२ प्राथ मकता प्राप्त पशुधन

- बाख्रा
- भैंसी

Formatted: Font: 11 pt, Bold, Complex Script Font: 11 pt, Bold

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, Complex Script Font: Times New Roman

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, Bold, Complex Script Font: Times New Roman, Bold

- गाई
- कुखुरा

४.५ स्थानीय कृ ष वकास रणनीतिको असर, उपलब्धि र सद्धान्तहरू रुपरेखा

यस कृ ष वकास रणनीतिको समग्र कार्यान्वयनबाट प्राप्त हुने उपलब्धि (Outcomes), यसका ला ग अवलम्बन गरिने दिशानिर्देश सद्धान्तहरू (Principles) तथा अन्ततः योगदान गर्ने असरहरू (Impacts) को रुपरेखा तलको चत्रमा देखाइएअनुसार हुनेछ ।

असर	• खाद्य तथा पोषण सुरक्षा । • कृषकको आम्दानीमा समन्यायिक वृद्धि । • रोजगारी सिर्जना र कृषिमा युवा संलग्नता वृद्धि । • सिमान्तकृत, भूमिहीन तथा कृषिमा आश्रित परिवारको जिवनस्तरमा सुधार ।			
सिद्धान्त	• तथ्य र प्रमाणमा आधारित • कृषिमा लगानी • सुशासन	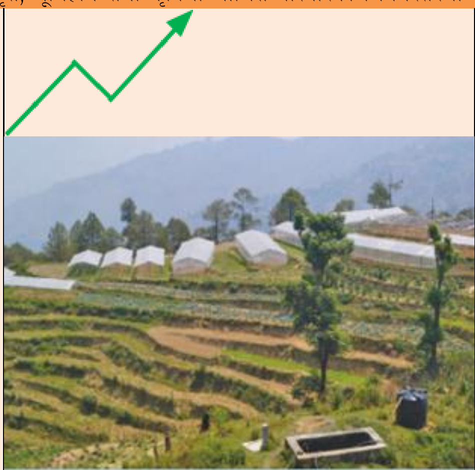		• दिगोपना र समानुकुलनता • निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको सहभागिता • सामाजिक न्याय र समावेशीकरण
सम्भाग	**दिगो र आत्मनिर्भर कृषि उत्पादन प्रणाली**	**कृषि पूर्वाधार र समानुकुलन प्रविधिमा कृषकको पहुँच**	**बजार पहुँच र कृषि उपजको उचित मूल्य सुनिश्चितता**	**संस्थागत क्षमता, समन्वय तथा जवाफदेहिता**

यो कृ ष वकास रणनीतिका ४ वटा मुख्य सम्भागहरू हुनेछन् । जुन एकापसमा अन्तर सम्बन्धित र परिपूरक छन् । तथ्य र प्रमाणमा आधारित कार्यक्रम नीति र कार्यक्रम वकास, कृ षमा लगानी अ भवृद् ध, सुशासन सु ढीकरण, दिगोपना र समानुकुलनताको प्रवद्र्धन, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको सहभा गता, सामाजिक न्याय र समावेशीकरण प्रतिको संकल्प र जवाफदेहिता जस्ता मुख्य सद्धान्त र ष्टिकोणलाई रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका ला ग आत्मसाथ गरिने छ ।

४.५.१ असर (Impacts)

यो कृ ष वकास रणनीतिको सफल कार्यान्वयन पश्चात निम्न असरहरू पर्नेछ :

क) खाद्य तथा पोषण सुरक्षा : कृ ष उपजहरूको उत्पादन र उत्पादकत्व दिगो वृद् ध र कृषकको आम्दानी वृद् ध भई खाद्य तथा पोषण सुरक्षा बढेको हुनेछ ।

ख) कृषकको आम्दानीमा समन्यायिक वृद् ध : समान्त तथा गरिबीको रेखामुनी रहेका कृषकहरूको समेत अम्दानीमा समन्यायिक वृद् ध भई गरिबी निवारणमा योगदान पुग्नेछ ।

ग) कृ षमा युवा संलग्नता वृद् ध र रोजगारी सर्जना : कृ ष पेशाको सम्मान र प्रतिफलमा सुधार भई कृ षमा युवाहरूको संलग्नता बढने छ । रोजगारी श्रृजनामा योगदान पुग्नेछ ।

घ) समान्तकृत, भू महीन तथा कृ षमा आ श्रत परिवारको जिवनस्तरमा सुधार : समान्तकृत, भू महीन तथा कृ षमा आ श्रत परिवारको जीवन स्तरमा सुधार भई समग्र मानव वकासमा टेवा पुग्नेछ ।

४.५.२ उपलब्धिर प्रतिफलहरू **(Outcomes and Outputs)**

४.५.२.१ दिगो र आत्मनिर्भर कृ ष उत्पादन प्रणाली

उपलब्धि-१ : स्थानीय प्रा थ मकता प्राप्त कृ ष उपज तथा पशु पन्छीको उत्पादन र उत्पादकत्व बढेको हुनेछ ।

उपलब्धि सूचकहरू तथा लक्ष्यहरू (Outcome Indicators and Targets)

सूचकहरू (Indicators)	एकाई (Unit)	लक्ष्य (Targets)	कैफियत
प्रमुख बालीको (वर्षे धान, वर्षे मकै, गहुँ) उत्पादकत्वमा वृद्धि	क्विन्टल प्रतिहेक्टर	ञवर्षे धान- २०, वर्षे मकै-२०, गहुँ-२०	
निर्यात गर्न सक्ने क्षमता भएका थप कृषि तथा पशु पन्छी पकेट क्षेत्र	संख्या	३	
व्यवसायिक तरकारी खेतीमा संलग्न कृषक परिवारमा वृद्धि	प्रतिशत	५०	
व्यवसायिक पशुपालनमा संलग्न कृषक परिवारमा वृद्धि	प्रतिशत	२०	
लोपोन्मुख रैथाने बालीको बीउ संरक्षणमा संलग्न कृषक परिवारमा वृद्धि	प्रतिशत	१००	
बाँझो जमिन क्षेत्रफल घटेको	प्रतिशत	७५	
जंगली जनावरबाट कृषि बाली तथा घर पालुवा पशु पन्छीको नोक्सानी कम भएको उल्लेख गर्ने कृषक परिवारमा वृद्धि	प्रतिशत	५०	

प्रतिफलहरू

समग्र उपलब्धि १ लाई निम्न प्रतिफलहरूमार्फत प्राप्त गरिने छ ः

प्रतिफल–१.१ बीउ र मलखादको आपूर्ति र वतरण प्रणालीमा कृषक समूह तथा सहकारीको सहभा गता बढी उपलब्धता र पहुँचमा सुधार भएको हुनेछ ।

प्रतिफल–१.२ स्थानीय प्रा थ मकता प्राप्त रैथानै उन्नत जलवायु प्रतिरोधी बीउको संरक्षण र उत्पादन बढेको हुनेछ।

प्रतिफल–१.३ कसान र कृ ष उद्यमहरूको आवश्यकताप्रति उत्तरदायी वकेन्द्रीकृत वस्तार प्रणाली सु ढीकरण ।

प्रतिफल–१.४ पकेट क्षेत्र वकास कार्यक्रमले ठूलो स्तर तथा व्यवसायिक उत्पादनलाई वस्तार गरेको हुनेछ ।

प्रतिफल–१.५ ज मनको कुशल र दिगो प्रयोग बढेको हुनेछ ।

प्रतिफल–१.६ प्र व ध र यान्त्रिकरण वकल्पहरूको उपलब्धता र सचेतना बढेको हुनेछ ।

प्रतिफल–१.७ कृ षमा लगानीमा समान्त कृषक परिवारको पहुँच बढेको हुनेछ ।

प्रतिफल–१.८ प्रकोप तथा जंगली जनावरहरूबाट कृ ष बाली तथा घरपालुवा पशुपन्छीको नोक्सानी कम भएको हुनेछ ।

४.५.३ कृ ष पूर्वाधार र समानुकुलन प्र व धमा कृषकको पहुँच

उपलब्धि–२: ः कृ ष पूर्वाधार र जलवायु समानुकुलन प्र व धमा कृषकहरूको पहुँच वस्तार भएको हुनेछ ।

उपलब्धि सूचकहरू तथा लक्ष्यहरू (Outcome Indicators and Targets)

सूचकहरू (Indicators)	**एकाई** (Unit)	**लक्ष्य** (Targets)	**कैफियत**
वर्षभरि सिँचाइ सुविधा पुग्ने खेती योग्य जमिनको क्षेत्रफल	प्रतिशत	४०	
बाह्रै महिना चल्ने ग्रामीण कृषि सडकले जोडिएका थप बस्ती	संख्या	५०	
प्रविधिको प्रयोगपश्चात जलवायु परिवर्तनको असर पुगेको उल्लेख गर्ने कृषक परिवार	प्रतिशत	१५	
सुविधायुक्त हाट बजार, संकलन केन्द्र र भण्डार केन्द्रको प्रयोग गर्ने कृषक संख्यामा वृद्धि	संख्या	१०००	
बाली-वस्तुहरूको प्रशोधन र भण्डारण सेवा दिने थप उद्यम	संख्या	२०	

प्रतिफलहरू

उपलब्धि २ प्राप्त गर्न निम्न अपे क्षत प्रतिफलहरू हुनेछन् :

प्रतिफल २.१: पकेट क्षेत्रमा उत्पादित बाली वस्तुको संकलन केन्द्रमार्फत सहज ढुवानी एंव निकासी भएको हुनेछ।

प्रतिफल २.२: सँचाइ प्रणालीमार्फत संचा लत कृ ष क्षेत्रफल वृद् ध भएको हुनेछ ।

प्रतिफल २.३: उच्च बजार माग भएका बाली /वस्तुहरूको प्रशोधन, भण्डारण एवं बजार पूर्वाधारहरू निर्माण गरी सञ्चालन भएका हुनेछन् ।

प्रतिफल २.४: जलवायु मैत्री तथा उपयुक्त रैथाने प्र व ध प्रवद्र्धन र प्रयोग बढेको हुनेछ ।

४.५.४ कृ ष उत्पादनको उ चत मूल्य र बजार पहुँच

उपलब्धि-३ ः कृ ष उपजको उ चत मूल्य सुनिश्चितता र बजार पहुँचमा वस्तार भएको हुनेछ ।

उपलब्धि सूचकहरू तथा लक्ष्यहरू (Outcome Indicators and Targets)

सूचकहरू (Indicators)	एकाई (Unit)	लक्ष्य (Targets)	कैफियत
कृषि उपज थोक, सङ्कलन केन्द्र	संख्या	१०	
मूल्य शृङ्खला प्रवर्द्धनमा सार्वजनिक-निजी-सहकारी साझेदारीमा वृद्धि	संख्या	१०	
रैथाने बाली, संस्कृति, परम्परा र पाककला प्रवर्द्धन संलग्न थप कृषक परिवार	संख्या	१००	
कृषि उपजको बजारीकरण र प्रशोधन क्रियाकलापमा संलग्न युवाको संख्यामा थप वृद्धि	संख्या	१००	
ब्राण्डिङ, लेवलिङ तथा अर्गानिक उत्पादनको सर्टिफिकेशन भएका स्थानीय उपजको थप संख्या	संख्या	५	

प्रतिफलहरू

उपलब्धि ३ प्राप्त गर्न निम्न अपे क्षत प्रतिफलहरू हुनेछन् :

प्रतिफल ३.१: व्यावसायिक उत्पादनको मूल्य ङ्खला प्रवद्र्धनमा सार्वजनिक-निजी-सहकारी साझेदारीमा वृद् ध भएको हुनेछ ।

प्रतिफल ३.२: स्थानीय कृ ष उपजको बजारीकरण, प्रशोधन क्रयाकलापमा युवा सहभा गता बढेको हुनेछ ।

प्रतिफल ३.३: रैथाने बाली, संस्कृति, परम्परा, स्थानीय जात, पाककला र खाद्य वस्तुका बारेमा सचेतना बढी उपभोग पनि बढेको हुनेछ ।

प्रतिफल ३.४: स्वास्थ्य तथा पर्यावरणका ष्टिले अति हानिकारक वषादीको प्रयोगको नियन्त्रण र वषादी युक्त कृ ष उपजको नियमन भई आयातको हिस्सा घटेको हुनेछ ।

४.५.५ संस्थागत क्षमता, समन्वय तथा जवाफदेहिता

उपलब्धि-४ : स्थानीय कृ ष वकासका ला ग संस्थागत क्षमता, समन्वय तथा जवाफदेहितामा सु ढीकरण भएको हुनेछ ।

उपलब्धि सूचकहरू तथा लक्ष्यहरू (Outcome Indicators and Targets)

सूचकहरू (Indicators)	एकाई (Unit)	लक्ष्य (Targets)	कैफियत
सूचीकृत भई परिचय पत्र पाएका कृषक संख्या	प्रतिशत	५०	
सहज र समयमै प्राविधिक सेवा प्राप्त गरेको सन्तुष्ट अनुभव गरेका कृषक संख्या	प्रतिशत	८०	
डिजिटल कृषि सूचनामा प्रयोग गर्ने कृषक	प्रतिशत	५०	
कृषि विकास रणनीतिको कार्यान्वयन अनुगमनमा संलग्न भएका न्युनतम कृषक समूह संख्या	संख्या	१००	
कृषि अनुदान प्राप्त गर्ने कृषकमध्ये गरिबीको रेखामुनी रहेका (महिला, दलितसमेत) कृषक परिवारको हिस्सा	प्रतिशत	५०	

प्रतिफलहरू

समग्र उपलब्धि ४ लाई निम्न प्रतिफलहरूमार्फत प्राप्त गरिने छ :

प्रतिफल-४.१: संघीय ससरका, प्रदेश सरकार, स्थानीय सरकार र कृ षका मुख्य सरोकारवालाबीच समन्वय गर्ने संयन्त्रहरूको सकृयता र प्रभावकारिता बढेको हुनेछ ।

प्रतिफल-४.२: कृ ष कार्यक्रमहरूको एकीकृत योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा कृषक, स्थानीय मूल्य ङ्खला मुख्यकर्ता, सहयोगी निकाय, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाजको सहभा गता बढेको हुनेछ ।

प्रतिफल-४.३: पा लकामा कृ ष प्रा व धकको संख्या र सेवा प्रवाह क्षमतामा वृद्‌ ध भएको हुनेछ ।

प्रतिफल-४.४: समन्यायिक कृ ष अनुदान मापदण्ड तयार भई प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।

प्रतिफल-४.५: कृ ष अनुगमन प्रणाली सु ढ भएको हुनेछ ।

५. प्राथ मकता प्राप्त कार्यक्रम र गति व धहरू

५.१ उपलब्धि-१ सँग सम्बन्धित मुख्य गति व धहरू

उपलब्धि	प्रतिफल	गतिविधिहरू
उपलब्धि १	१.१	१.१.१ कृषक समूह तथा सहकारीलाई बीउ तथा मलखादको आपूर्ति र वितरण पूर्वाधार विकासका लागि सहयोग
१	१.१	१.१.२ मलखादको आपूर्ति, वितरण तथा गुणस्तर सुनिश्चितता अनुमगन प्रणालीको लागि साझेदारी
१	१.१	१.१.३ प्रागांरिक तथा जैविक मलको उत्पादन र प्रयोग प्रवद्धनका लागि तालिम, प्राविधिक सहायता र प्रदर्शन
१	१.२	१.२.१ रैथाने, उन्नत, तथा जलवायु प्रतिरोधी बीउको अनुसन्धान र प्रमाणमा आधारित प्राथमिकीकरण
१	१.२	१.२.२ वडा स्तरमा उन्नत तथा जलवायु अनुकुलित जातको बीउ वा नस्लको डेमोष्ट्रेसन उत्पादन तथा बीउ विस्तारमा प्रवर्द्धन
१	१.२	१.२.३ सामुदायिक बीउ बैंकको स्थापना
१	१.२	१.२.४ घुम्ती बाली रोग शिविर सञ्चालन गर्ने
१	१.२	१.२.५ जैविक विषादी उत्पादन प्रवर्द्धन

१	१.२	१.२.६ जलवायु परिवर्तन र समानुकलनताका बारेमा कृषक समूहमा अभिमुखिकरण
१	१.२	१.२.७ माटो परीक्षणमा प्राविधिक सहकार्य
१	१.२	१.२.८ नश्ल सुधार कार्यक्रम
१	१.२	१.२.९ पशु पन्छी/बाली महामारी रोग नियन्त्रण
१	१.२	१.२.१० कृषि पशु पन्छी बीमा प्रिमियम
१	१.३	१.३.१ सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम
१	१.३	१.३.२ सामुदायिक कृषि र भेट प्रसार सेवा केन्द्र स्थापनाका लागि सहकार्य
१	१.३	१.३.३ प्रसार प्राविधिकलाई क्षमता अभिवृद्धि
१	१.३	१.३.४ कृषि तथा पशु सेवा इकाईहरूको क्षमता सुधारका लागि सहकार्य
१	१.४	१.४.१ पकेट क्षेत्रको थप सम्भाव्यता अध्ययन
१	१.४	१.४.२ पकेट क्षेत्र (कृषि तथा पशुपन्छी) विकास कार्यक्रम
१	१.४	१.४.३ पशुपालनमा आधारित कृषि प्रणाली पद्धतीको विकास
१	१.५	१.५.१ बाँझो जमिनको तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने
१	१.५	१.५.२ ल्याण्ड जोनिङ (भू क्षेत्रीकरण)को थप नीतिगत स्पष्टता, प्राविधिक सहकार्य र कार्यान्वयन
१	१.५	१.५.३ भूमिहीन कृषिमा आश्रित परिवारहरूको कृषि उत्पादनमा सहभागिता करार खेतीसम्बन्धी नीति र सहायता कार्यक्रम
१	१.५	१.५.४ बाँझो जग्गा संरक्षण, चक्लाबन्दी प्रवर्द्धन तथा भूमि बैंक सम्भाव्यता अध्ययन तथा साझेदारी कार्यक्रम
१	१.५	१.५.५ बाँस, अम्रिसो तथा घाँस खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१	१.५	१.५.६ केरा खेती, आँप खेतीलगायत फलफूल खेती सहयोग विस्तार कार्यक्रम
१	१.६	१.६.१ कृषक समूहमार्फत सूचना प्रवाह र सचेतना
१	१.६	१.६.२ यान्त्रिकरण सहायताका लागि स्थानीय नीतिमा स्पष्टता ल्याउने
१	१.६	१.६.३ कृषि उपकरण मर्मतका लागि युवा लक्षित प्राविधिक सीप विकास तालिम
१	१.७	१.७.१ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको वडा स्तरमा पहुँच विस्तार
१	१.७	१.७.२ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबीच समन्वय
१	१.७	१.७.३ कृषकहरूमा सूचना र सचेतना निर्माण।
१	१.८	१.८.१ कृषक सचेतना कार्यक्रम।
१	१.८	१.८.२ वनको विस्तार र जंगली जनावरको असरबीचको सम्बन्ध अध्ययन गरी स्थानीय कृषि वन नीति तयार गर्ने
१	१.८	१.८.३ सामुदायिक कृषि बीमा कार्यक्रम लागु गर्ने

५.२ उपलब्धि-२ सँग सम्बन्धित मुख्य गति व धहरू

उपलब्धि	प्रतिफल	गतिविधिहरू
उपलब्धि २	२.१	२.१.१ मुख्य सडक र उत्पादन पकेट क्षेत्रसँग वर्षभरि जोडिने गरी ग्रामीण सडकहरूको निर्माण वा स्तरोन्नती गर्ने
२	२.१	२.१.२ उत्पादन पकेट क्षेत्र लक्षित गरी ग्रामीण सडक किनारमा सहकारी वा सामूहिक कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापनामा सहयोग कार्यक्रम
२	२.१	२.१.३ उत्पादन पकेट क्षेत्रका सडक किनारमा कृषि उपज संकलन विन्दु (कुखुरा, खसी, तरकारी कलेक्शन सेण्टर) स्थापनामा सहयोग कार्यक्रम
२	२.१	२.१.४ कृषि उपज बजार प्रवर्द्धन, लेखा व्यस्थापन तथा व्यवसायिक सिप तालिम प्रदान गर्ने
२	२.२	२.२.१ सामूदायिक संलग्नतामा सिँचाइ प्रणाली विस्तार वा स्तरीकरण मर्मत कार्यक्रम
२	२.२	२.२.२ स्थानीय सिँचाइ स्रोत तथा प्रविधिको सम्भावना अध्ययनमा साझेदारी
२	२.२	२.२.३ उपयुक्त साना तथा वैकल्पिक सिँचाइ प्रविधि कार्यक्रम
२	२.३	२.३.१ सुविधायुक्त हाट बजार निर्माण र नियमन समितिको व्यवस्था
२	२.३	२.३.२ भण्डारण पूर्वाधार निर्माण र सञ्चालनमा निजी क्षेत्रको आकर्षण बढाउन समन्वय र नीतिगत सुधार कार्यक्रम
२	२.३	२.३.३ सार्वजनिक-निजी-समुदाय सहकार्य मोडलमा उच्च बजार माग भएका बाली-वस्तुहरूको शित भण्डारणलगायत अन्य पूर्वाधार निर्माण गरी सञ्चालन गर्ने ।
२	२.४	२.४.१ जलवायु मैत्री तथा उपयुक्त रैथाने प्रविधि सम्भाव्यता अध्ययन र पहिचान
२	२.४	२.४.२ जलवायु मैत्री तथा उपयुक्त रैथाने प्रविधिको प्रवर्द्धन र प्रयोगमा युवा लक्षित कार्यक्रम
२	२.४	२.४.३ सहकारी/उद्यमीसँगको सह-लगानीमार्फत जलवायु स्मार्ट प्रविधि र अभ्यासहरू पहिचान र प्रवर्द्धन कार्यक्रम

५.३ उपलब्धि-३ सँग सम्बन्धित मुख्य गति व धहरू

उपलब्धि	प्रतिफल	गतिविधिहरू
उपलब्धि –३	३.१	३.१.१ पकेट क्षेत्रमा उत्पादित कृषि उपजको समुदाय वा सहकारीले संकलन तथा बिक्री वितरण गर्ने पूर्वाधार निर्माणमा सहयोग
३	३.१	३.१.२ व्यावसायिक उत्पादनको मूल्य शृङखला प्रवर्द्धन सार्वजनिक-निजी-सहकारी साझेदारी प्रवर्द्धन गर्ने नीति निर्माण र कार्यक्रम सञ्चालन
३	३.१	३.१.३ किसान, संकलनकर्ता, प्रशोधनकर्ता र व्यापारीलाइ सह-योजना तर्जूमा तथा बजारीकरण कार्यशाला गोष्ठी नियमित रुपमा सञ्चालन गर्ने
३	३.१	३.१.४ निर्यातमुखी स्थानीय बाली तथा वस्तुहरूमा न्यूनतम समर्थन मूल्य निर्धारण (पालिकाले नगद समिति गठन गर्ने) एवं पालना गर्ने गराउने
३	३.१	३.१.५ बाली तथा पशुपंक्षी र पूर्वाधारको बीमा अनिवार्य गर्ने कार्यक्रम
३	३.२	३.२.१ कृषि उपजको मूल्य अभिवृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने साना उद्यम सहयोग कार्यक्रम

३	३.२	३.२.२ कृषि उपजको बजार प्रवर्द्धनमा नवप्रवर्तनका लागि युवा लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन
३	३.२	३.२.३ स्थानीय उत्पादनको ब्राण्डिङ, लेवलिङ तथा अर्गानिक सर्टिफिकेसन नीति तथा संयन्त्र तयार गर्ने
३	३.२	३.२.४ डिजिटल बजार सूचना प्रदान गर्न क्षमता अभिवृद्धि, संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन
३	३.३	३.३.१ रैथाने बालीको पहिचान जाँच, संरक्षण र गुणस्तर तथा प्रचार प्रसार कृषक प्रोत्साहन तथा साझेदारी कार्यक्रम
३	३.३	३.३.२ रैथाने बाली, संस्कृति, परम्परा, पाककला र खाद्य वस्तुमा आधारित कृषि-पर्यटन वा होमष्टे गाउँको प्रवर्द्धन कार्यक्रम
३	३.३	३.३.३ अर्गानिक तथा रैथाने उपज, परिकारको बिक्रीका लागि छुट्टै स्टल वा बजार निर्माण तथा व्यवस्थापन
३	३.३	३.३.४ फुड बैंक स्थापना
३	३.४	३.४.१ बीउ, मल, विषादी व्यवस्थापन र रोकथाम, दण्ड जरिवाना र प्रोत्साहनको योजनाबद्ध नीति निर्माण र कार्यन्वयन संयन्त्र स्थापना
३	३.४	३.४.२ विषादी अन्वेषण ल्याब स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने ।
३	३.४	३.४.३ स्वास्थ्य तथा पर्यावरणका दृष्टिले अतिहानिकारक विषादी वा सामग्रीको पहिचान एवं वर्गीकरण, नियमन संयन्त्र सञ्चालन

५.४ उपलब्धि-४ सँग सम्बन्धित मुख्य गति व धहरू

उपलब्धि	प्रतिफल	गतिविधिहरू
उपलब्धि ४	४.१	४.१.१ स्थानीय कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयन तथा समन्वय समिति, स्थानीय कृषि विकास समिति, वडा स्तरीय कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयन तथा समन्वय समितिहरूको नियमित बैठक
४	४.१	४.१.२ संघ/प्रदेश/स्थानीय सरकाले कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रमको सीमा तोक्ने र वर्गीकरण गर्ने
४	४.१	४.१.३ .सहभागितामूलक अनुगमन प्रणाली र क्षमता अभिवृद्धि
४	४.२	४.२.१ किसान समुह, सहकारी, निजी क्षेत्र, तथा सामूदायिक क्षेत्र तथा अन्य सरोकारवालहरूको सहभागिता बढाउने गरी नीतिहरू संशोधन र निर्माण गर्ने
४	४.२	४.२.२ स्थानीय कृषि विकास रणनीति र नीतिहरूका बारेमा सरोकारवालहरूलाई अभिमुखीकरण
४	४.३	४.३.१ पालिकामा कृषि शाखा तथा वडामा कार्यरत प्राविधिक तथा अन्य कर्मचारी र समिति सदस्यहरूको आवश्यक्ताका आधारमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
४	४.३	४.३.२ कृषिसँग सेवाका लाभग्राहीको डिजिटलाइजेसन गर्ने
४	४.३	४.३.३ आधुनिक कृषि सूचना प्रणाली लागु गर्न विज्ञ परिचालन गर्ने
४	४.३	४.३.४ सेवा केन्द्र विस्तार
४	४.४	४.४.१ विपन्न, सिमान्तकृत, साधारण (निर्वाहमुखी) तथा व्यवसायिक कृषकको पहिचान, वर्गीकरण र परिचय पत्र वितरण, तथ्यांक व्यवस्थापन, विश्लेषण र नियमित अध्यावधिक गर्ने

४	४.४	४.४.२ सहभागितामूलक विधिबाट समन्यायिक कृषि अनुदान मापदण्ड निर्माण गर्ने
४	४.४	४.४.३ कृषि अनुदान मापदण्डबारे कृषि समुहमार्फत अभिमुखीकरण
४	४.४	४.४.४ कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण संयन्त्र स्थापना
४	४.५	४.५.१ सहभागितामूलक अनुगमन प्रणाली र क्षमता अभिवृद्धि
४	४.५	४.५.२ बीउ, मल, विषादी व्यवस्थापन र रोकथाम, दण्ड जरिवाना प्रोत्साहनसम्बन्धी नीति र कार्यान्वयन गर्ने
४	४.५	४.५.३ कृषिका राम्रा अभ्यास र सिकाईहरूको अनुसन्धान र दस्तावेजीकरण गर्ने

६. कार्यान्वयन अव ध र कार्ययोजना

यो कृ ष वकास रणनीति तथा कार्ययोजनाको कार्यान्वयन अव ध ५ वर्षको हुनेछ । यो अव ध संघीय १६औं आव धक योजना (२०८१/८२ – २०८५/८६) को कार्यान्वयन अव धसँग पनि मेल खान्छ । यो कृ ष वकास रणनीतिलाई भैरवी गाउँपा लकाको कार्यपा लकाले अनुमोदन गरेपश्चात कार्यन्वयनमा आउने छ । यो कृ ष वकास रणनीति एक गतिशील दस्तावेज हुनेछ । यसको कार्यान्वयनका ला ग वा र्षक योजना तथा बजेटमा समावेश गरी कार्यान्वयन गरिने छ । यो रणनीतिको कार्यान्वयनका ला ग मुख्य कार्यक्रम, त्यसको कार्यान्वयन समय सीमा र सालाखाला अनुमानित बजेट अनुसूचीहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

७. स्थानीय कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयनका बजेट अनुमान

७.१ बजेट प्रक्षेपण

यस कृ ष वकास रणनीतिका मुख्य उपलब्धिअन्तर्गतका गति व धको कार्यान्वयनका ला ग अनुमानित बजेटको सारांश तलको ता लकामा प्रस्तुत गरिएको छ । गति व धअनुमार वस्तृत वा र्षक बजेट अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

ता लका–२५ : सम्भाग, उपलब्धिअनुसार आगामी ५ वर्षको बजेट अनुमान

सम्भाग, उपलब्धिहरू	**अनुमानित बजेट (रू. हजारमा)**	**प्रतिशत**
१. दिगो र आत्मनिर्भर कृषि उत्पादन प्रणाली (उपलब्धि-१)	३९८५०	३८ %
२ कृषि पूर्वाधार र समानुकुलन प्रविधिमा कृषकको पहुँच (उपलब्धि-२)	२९४००	२८ %
३. बजार पहुँच र कृषि उपजको उचित मूल्य सुनिश्चतता (उपलब्धि-३)	१५५००	१५ %
४. संस्थागत क्षमता, समन्वय तथा जवाफदेहिता (उपलब्धि-४)	८२००	७ %
५. सरोकारवालाहरुबीच समन्वय गर्ने संयन्त्रहरुको सकृयता र समन्वय प्रभावकारिता (उपलब्धि-५)	१२९५०	१२ %
कूल जम्मा	**१०५९००**	**१००%**

७.२ स्रोत परिचालन रणनीति

भैरवी गाउँपा लका भत्र कृ ष वकासलाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा योगदान गर्ने कार्यक्रमहरूमा न्यूनतम बजेट वनियोजनको सुनिश्चतता गरिने छ । यसका ला ग मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा कृ ष वकास रणनीतिमा समावेश योजना र कार्यक्रमका ला ग पहिलो (१) प्रा थमकतामा राखेर बजेट व्यवस्था सुनिश्चितता गरिने छ । संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट सशर्त तथा वशेष अनुदानअन्तर्गत कृ षका ला ग अ धकतम स्रोत परिचालनका ला ग आवश्यक समन्वय गरिने छ । अन्तर्राष्ट्रिय संस्था तथा दातृ निकायहरूसँग सञ्चार र योजना साझा गर्ने र कृ ष वकासमा साझेदारीका ला ग अह्वान गरिने छ । गैरसरकारी संस्थाहरूलाई कृ ष वकासमा स्रोत परिचालन गर्न प्रोत्साहन र सहजीकरण गरिने छ । नीजि क्षेत्रलाई कृ ष बजार वकास, कृ ष उपज प्रशोधन, कृ ष प्र व ध वस्तारलगायतका क्षेत्रमा लगानी गर्न आवश्यक र सम्भव नीतिगत व्यवस्था र साझेदारीका ला ग वातावरण बनाइने छ ।

८. मुख्य सरोकारवालाको वश्लेषण र संलग्न गराउने रणनीतिहरू

रणनीति वकासको क्रममा स्थानीय कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयनका ला ग व भन्न मुख्य सरोकारवालाको पहिचान र वश्लेषण गरिएको छ । संघीय सरकार, कर्णाली प्रदेशको सरकार, भैरवी गाउँपा लका र यसका ७ वटै वडा कार्यालयहरू, कृ ष प्रा व धकहरू, जिल्ला कृ ष वकास कार्यालय, जिल्ला पशु स्वास्थ्य केन्द्र, सडक वभाग, नेपाल वद्युत प्रा धकरणको कार्यालय, एग्रोभेट व्यवसायीहरू, निजी संस्थाहरू, यातायात व्यवसायी, गैरसरकारी संस्थाहरू, अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू, बैंक तथा वत्तीय संस्था, सहकारी संस्था बीमा कम्पनीहरू, सामुदायिक संस्थाहरू, कृषक तथा कृषकका समूह र संस्थाहरू, राजनीतिक दल, जनप्रतिनि ध, सञ्चार जगतलगायत कृ ष पठनपाठन गर्ने वद्यालय तथा वश्व वद्यालय र अनुसन्धान संस्थाहरू यो कृ ष वकास रणनीतिको कार्यान्वयनका ला ग सरोकारवालाहरूको रुपमा पहिचान गरिएको छ । केही मुख्य सरोकारवालाहरूको वश्लेषण निम्नानुसार छ । जसलाई मध्यनजर राखेर कृ ष वकास रणनीतिका रणनीतिहरू र क्रयाकलापका साथै स्रोत परिचालनको ष्टिकोण र अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ ।

मुख्या सरोकारवाला	**भूमिका र जिम्मेवारी**	**प्रभाव स्तर**	**रुचिको स्तर**	**संलग्न गराउने रणनीति**
स्थानीय कृषक	-रणनीतिको प्राथमिकताअनुसार कृषि उपजको उत्पादन	-न्यून	-उच्च	-कृषि प्राविधिकमार्फत जोड्ने -कृषक समूह प्रवर्द्धन
कृषि सहकारी तथा समूह	-उत्पादनको संकलन र बजार व्यवस्थापन सानो वित्तीय ऋण लगानी	-मध्यम	-उच्च	-कृषक समूह तथासहकारीको नेतृत्वलाई परिचालन गरी कृषकमा सचेतना बढाउने
गैरसरकारी संस्था	-कृषको सामाजिक परिचालन -क्षमता अभिवृद्धि -स्रोत परिचालन	-मध्यम	-मध्यम	-सामाजिक परितालन तथा प्राविधिक सेवामा सहकार्य गर्ने
निजी क्षेत्र तथा व्यापारी	- बजार निर्माण -बजार पूर्वाधारमा लगानी	-मध्यम	-मध्यम - न्यून	-बजार पूर्वाधारमा लगानीका लागि वातावरण बनाएर सहकार्य गर्ने
बैंक तथा वित्तीय संस्था	-कर्जा सुविधा प्रदान गर्ने	-मध्यम	-न्यून	-कृषकलाई सहुलियत सहज पुर्याउन सहकार्य

अनुसन्धान संस्था थिङ्क ट्याङ्क	-स्थानीय समस्या विशेष अनुसन्धान	-न्यून	-न्यून	-अनुसन्धानमा मिलेर काम गर्न साझेदारी गर्ने
एग्रोभेट व्यवसायी	-बीउ, मल र विषदी प्रयोग-वितरणमा प्रभाव पार्ने	-न्यून	-न्यून	-अभिमुखिकरण गर्ने -अनुगमन र नियमन गर्ने
सञ्चार जगत-मिडिया	-कृषि विकास रणनीतिको प्रचार प्रसारमा सहयोग -कृषि सचेतना बढाउने	-मध्यम	-न्यून	-कृषि विकास रणनीतिको प्रचार गर्न साझेदारी गर्ने र कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन
वन कार्यालय	-कृषि विकास रणनीतिको	-उच्च	-उच्च	-वडा विशेषको पकेट क्षेत्रको प्रगतिका लागि जिम्मेवारी बनाउने
नगरपालिका र जनप्रतिनिधि	-कृषि विकास रणनीतिको सफल कार्यान्वयनको नेतृत्व लिने	-उच्च	-उच्च	-जनप्रतिनिधि र कृषि प्राविधिक टोलीले अनुगमन गर्ने
प्रदेश सरकार र सम्बन्धित मन्त्रालय	-प्रदेशभित्र अन्तरपालिका समन्वय र अनुगमन -स्रोत उपलब्ध गराउने	-मध्यम	-मध्यम -न्यून	-नगरपालिकाको कृषि विकास रणनीतिको समन्वय गरेर कार्यान्वयन गर्ने
संघीय सरकार र कृषि हेर्ने मन्त्रालय	-सबै तहका कृषि संस्थासँग समन्वय र अनुगमन -स्रोत उपलब्ध गराउने	-उच्च	-मध्यम -न्यून	-कृषि विकास रणनीतिको स्रोत उपलब्धता र समन्वय वकालत गर्न

९. लैङ् गक समानता र सामाजिक समावेशीकरण

लैङ् गक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास)को प्रवद्र्धन र कार्यान्वयन गाँउपा लकाको निरन्तर अठोट र नीतिगत प्रतिवद्धता रहेको छ । यस कृ ष वकास रणनीतिको कार्यान्वयनका क्रममा पनि लैससासको व्यवहारिक कार्यन्वयका ला ग निम्न रणनीतिहरू अवलम्बन गरिने छ ।

- दूर्गम बसोबास गर्ने कृषक परिवारको कृ ष बजेट र सेवामा पहुँच सुनिश्चित गर्न ल क्षत सूचना अ भयान, कृषक समूहको परिचालन तथा वशेष ल क्षत सेवाको रणनीति अपनाइने छ ।
- समान्तकृत समुदाय तथा कृ षमा आ श्रत भू महीन परिवार ल क्षत कार्यक्रम र सेवाहरूलाई प्रभावकारी बनाइने छ । सूचना प्रवाह र छनौट आधारलाई ल क्षत समुदाय मैत्री बनाइने छ ।
- कृ ष प्र व ध हस्तान्तरण कार्यक्रम महिला मैत्री प्र व ध सचेतना र क्षमता अ भवृद् ध गरिने छ ।
- अपांगता भएका व्यक्तिलाई कृ षमा सह भगताका ला ग उपयुक्त प्र व धमा पहुँच बढाउने अ भयान र कार्यक्रममा सहयोग र साझेदारी गरिने छ ।
- कृ ष अनुदान दिँदा अति वपन्न तथा भू महीनका ला ग वशेष व्यवस्थासहित सतप्रतिशतसम्म अनुदान दिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था गरिने छ ।
- नौमुले भैरवी गाउँपा लकाको कृ षसम्बन्धि महिला कृषक, समान्तकृत कृषकसमेतको खण्डिकृत तथ्यांक संकलन र व्यवस्थापनका ला ग क्षमता बढाई खण्डिकृत तथ्यांक उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिने छ ।

Formatted: Highlight

१०.अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

भैरवी गाउँपा लकाको कृ ष वकास रणनीति र कार्ययोजनाको प्रभावकारी र नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रवन्धका ला ग निम्न व्यवस्थाहरु गरिनेछ । भैरवी गाउँपा लकाको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण स मतिको कार्यसञ्चालन कार्य व ध २०७८ प्रयोग र परिमार्जन गर्दा नतिजामा आधारित बनाउन र कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयन संयन्त्रहरुको भू मकालाई समेत समावेश गरिनेछ । प्रभावकारी अनुगमन तथा मुल्यांकनका ला ग निम्न कार्यहरू गरिनेछः

- उपलब्धि सुचक लक्ष्यहरुको वा षक लक्ष्य निर्धारण गरी वा षक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तयार गरिनेछ । यसका ला ग प्रतिपफलहरुको वा षक अनुगमन सूचकहरु पनि तयार गर्न स कनेछ ।
- कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयनमा प्रतयक्ष जिम्मेवार संरचनाहरुको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन भू मका स्पष्ट गरिनेछ । त्यसका ला ग जिम्मेवार व्यक्ति समेत तो कनेछ ।
- भैरवी गाउँपा लका अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली जवाफदेहिता अ भवृद् ध गर्ने प्रणालीका रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- कार्य सम्पादन र सुचकमा आधारित तथ्यांक संकलन, व्यवस्थापन, वश्लेषण र निर्णयमा सहयोग गर्ने व्यवस्था मलाउने ।
- अनुगमन तथा मुल्यांकनमा कृषक र मुख्य सरोकारवालाहरुको सहभा गता गराइ सहभा गतामुलक व धलाई उपयोग गरिने छ ।
- स्थानीय कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयन तथा समन्वय स मति र वडास्तरीय कार्यान्वयन तथा समन्वय स मतिको अर्धवा षक समीक्षा बैठक बसी आवश्यक दिशा निर्देशन सम्बन्धि निर्णय लने व्यवस्था गर्ने ।
- स्थानीय कृ ष प्र व धहरु समुह तथा कृ ष वकास स मतिको संयुक्त चौमा सक बैठकमा कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयन प्रगति, चुनौति समीक्षा गरिनेछ र त्यसको सुझाव LADSICC लाई पेश गरिनेछ ।
- कृ ष वकास रणनीतिको कार्यान्वयन तेस्रो वर्षको अन्तिम चौमा सक भत्र मध्यका लन मुल्याङ्कन गरिनेछ।

भैरवी गाउँपा लकाको रणनीति कार्यान्वयनको अन्तिम वर्षको अन्तिम चौमा सक भत्र कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयन उपलब्धिको अन्तिम मुल्याङ्कन गरिनेछ । यसका ला ग बाह्य स्वतन्त्र वज्ञ टिमको सहायता लन स कनेछ । यसले अर्को चरणको कृ ष वकास रणनीति वकासका ला ग आधार र पृष्ठपोषण प्रदान गर्नेछ ।

अनुसुचीहरू

अनुसूची १: कृ ष वकास रणनीतिको वस्तृत कार्ययोजना र बजेट

ता लका १ :भैरवी गाउँपा लका २०८१०८६ रणनीतिकहरू/२०८५-०८२/

उपलब्धि/ प्रतिफल/गति व धहरु	कार्ययोजना तथा बजेट (रू. हजारमा)	कै फयत

	आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३	आ.व. २०८३/८४	आ.व. २०८४/८५	आ.व. २०८५/८६	जम्मा	
उपलब्धि१ सँग संम्बिन्धित प्रतिफल र गति व धहरू							
प्रतिफल–१.१ वउ र मलखादको आपुर्ती र वतरण प्रणालीमा कृषक समुह तथा सहकारीको सहभा गता बढी उपलब्धता र पहुँचमा सुधार भएको हुनेछ ।							
१.१.१ कृषक समुह तथा सहकारीलाई वउ तथा मलखादको आपुर्ती र वतरण पुर्वाधार वकासका ला ग सहयोग तथा अनुदान	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१.१.२ मलखादको आपुर्ती, वतरण तथा गुणस्तर सुनिश्चितता अनुमगन प्रणालीको ला ग सहकार्य ।	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१.१.३ प्रांगारिक तथा जै वक मलको उत्पादन र प्रयोग प्रवद्धनका ला ग ता लम, प्रा व धक सहायता र प्रदर्शन ।	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
जम्मा	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
प्रतिफल–१.२ स्थानीय प्रा थ मकता प्राप्त रैथानै उन्नत जलवायु प्रतिरोधी वउको संरक्षण र उत्पादन बढेको हुनेछ ।						०	
१.२.१ रैथाने, उन्नत, तथा जलवायु प्रतिरोधी वउको अनुसन्धान र प्रमाणमा आधारित प्राथ म ककरण।		१००	१००	१००	१००	४००	

१.२.२ वडा स्तरमा उन्नत तथा जलवायू अनुकु लत जातको वउ वा नस्लको डेमोस्टेसन उत्पादन तथा वउ वस्तारमा प्रबर्दन (जस्तैः वडा स्तरमा वउ बैंक स्थापना)		२००	२००	२००	२००	८००	
१.२.३ नार्कको तथा अन्य अनुसन्धान संस्थाको सहकार्यमा सामुदायिक वउ बैंक तथा फल्ड जिन बैंकको स्थापना ।		२००	२००	१००	१००	६००	
१.२.४ घुम्ति बालीरोग श वर संचालन गर्ने ।	२००	२००	२५०	२५०	२५०	११५०	
१.२.५ जै वक वषादी उत्पादन प्रबर्दन (जै वक वषादी उत्पादन सम्बन्धि ता लम समेत)		१५०	१५०	१००	१००	५००	
१.२.६ जलावायु परिवर्तन र समानुकलनताका बारेमा कृषक समुहमा अ भमुख करण ।	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१.२.७ माटो परिक्षणमा प्रा व धक सहकार्य ।		२००		२००		४००	
१.२.८ बजार आसपासका क्षेत्रमा बहुउद्देशीय नर्सरी प्रबर्द्धन (गोदाम, घरेलु नर्रसरी स्थापना)		५००	३००	५००	३००	१६००	
जम्मा	३००	१६५०	१३००	१५५०	११५०	५९५०	
प्रतिफल–१.३ कसान र कृ ष उद्यमहरूको आवश्यकता प्रति उत्तरदायी वकेन्द्रीकृत वस्तार प्रणाली सु ढिकरण ।							
१.३.१ सचेतना अ भृद् ध कार्यक्रम (घरदैले, ता लम)	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
१.३.२ सामुदायिक कृ ष प्रसार सेवा स्थापनाका ला ग सहकार्य (कसान मार्ट स्थापना)		५००		५००		१०००	
१.३.३ प्रसार प्रा व धकलाई क्षमता अ भवृद् ध		५००		५००		१०००	

१.३.४ वडा तहमा कृ ष तथा पशु सेवा इकाइहरुको स्थापना र क्षमता सुधारका ला ग सहकार्य		५००	१०००	५००	१०००	३०००	
१.३.५ एक वडा एक कृ ष भेटेनरी प्रा व धक	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	
जम्मा	११००	२६००	२१००	२६००	२१००	१०५००	
प्रतिफल–१.४ पकेट क्षेत्र वकास कार्यक्रमले ठुलो स्तर तथा व्यवसायिक उत्पादनलाई वस्तार गरेको हुनेछ ।							
१.४.१ पकेट क्षेत्रको थप संभाव्यता अध्ययन	५००	५००				१०००	
१.४.२ पकेट क्षेत्र वकास कार्यक्रम (एक वडा, कम्तीमा एक पकेट क्षेत्र अवधारणा)	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	
१.४.३ पशुपालनमा आधारीत कृ ष प्रणली पद्धतीको बिकास (कृषक परिवारमा कम्तीमा एउटा पशुधन)		५००	५००	५००	५००	२०००	
जम्मा	१५००	२०००	१५००	१५००	१५००	८०००	
प्रतिफल–१.५ ज मनको कुशल र दिगो प्रयोग बढेको हुनेछ ।							
१.५.१ बाँझो ज मनको तथ्यांक अध्याव धक गर्ने ।	१०००	१०००				२०००	
१.५.२ ल्याण्ड जोनिङ (भू क्षेत्रिकरण)को थप नीतिगत स्पष्टता, प्रा व धक सहकार्य र कार्यान्वयन	५००	५००				१०००	
१.५.३ भु महीन कृ षमा आ श्रत परिवारहरुको कृ ष उत्पादनमा सहभा गता करार खेती सम्बन्धि नीति र सहायता कार्यक्रम ।		५००	५००	५००	५००	२०००	

१.५.४ बाँझो ज मनको उपयेग गरी उत्पादनमा सहयोग (ठेक्कामा खेती)		२००	२००	२००	२००	८००	
जम्मा	१५००	२२००	७००	७००	७००	५८००	
प्रतिफल–१.६ प्र व ध र यान्त्रिकरण वकल्पहरुको उपलब्धता र सचेतना बढको हुनेछ ।							
१.६.१ कृषक समुह मार्फत सूचना प्रवाह र सचेतना (पा लका स्तरमा कृ ष सुचना यान्त्रिकरण)	३००	३००	३००	३००	३००	१५००	
१.६.२ यान्त्रिकरण सहायताका ला ग स्थानीय नीतिमा स्पष्टता ल्याउने		२००	३००			५००	
१.६.३ कृ ष उपकरण मर्मतका ला ग युवा ल क्षत प्रा व धक सीप वकास ता लम (मे सन मर्मत, चालक)		४००	४००	४००	४००	१६००	
जम्मा	३००	९००	१०००	७००	७००	३६००	
प्रतिफल–१.७ कृ षमा लगानीमा समान्त कृषक परिवारको पहुँच बढेको हुनेछ ।							
१.७.१ बैंकहरुको वडास्तरमा पहुँच वस्तार ।		१००	१००	१००	१००	४००	
१.७.२ बैंक तथा वत्तीय संस्थाहरु बीच समन्वय ।	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
१.७.३ कृषकहरुमा सुचना र सचेतना निर्माण ।		१००	१००	१००	१००	४००	
जम्मा	२००	४००	४००	४००	४००	१८००	
प्रतिफल–१.८ प्रकोप तथा जंगली जनावरहरुबाट कृ षबाली तथा घरपालुवा पशुपन्छीको नोक्शानी कम भएको हुनेछ ।							

१.८.१ कृषक सचेता कार्यक्रम (छाडा चौपायाहरू र खुल्ला चरीचरण व्यवस्थापन)		१००	१००	१००	१००	४००	
१.८.२ ज डबुटी खेति वस्तार, यसकोबारे अध्ययन गरी स्थानीय कृ ष वन नीति तयार गर्ने ।		५००				५००	
१.८.३ सामुदायिक कृ ष बिमा कार्यक्रम लागु गर्ने ।	१००	२००	२००	२००	२००	९००	
१.८.४ वैकल्पिक खेति वस्तार		१००	१००	१००	१००	४००	
१.८.५ छाडा गाईवस्तु व्यवस्थापन नीति बनाउने ।		५००				५००	
जम्मा	१००	१४००	४००	४००	४००	२७००	
उपलब्धी १ को जम्मा	५३००	११४५०	७७००	८१५०	७२५०	३९८५०	
उपलब्धि २ सँग संम्बिन्धित प्रतिफल र गति व धहरू							
प्रतिफल २.१ पकेट क्षेत्रमा उत्पादित वाली बस्तुको संकलन केन्द्र मार्फत सहज ढुवानी एवं निकासी भएको हुनेछ ।							
२.१.१ मुख्य सडक र उत्पादन पकेट क्षेत्रसँग वर्षभरि नै जो डने गरी ग्रामीण सडकहरूको निर्माण गर्ने।	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	
२.१.२ उत्पादन पकेट क्षेत्र ल क्षत गरी ग्रा मण सडक कनारमा सहकारी वा सामुहिक कृ ष उपज संकलन वन्दु स्थापना र संचालन सहयोग कार्यक्रम ।		१०००	१०००	५००	५००	३०००	

२.१.3 उत्पादन पकेट क्षेत्र ल क्षत गरी ग्रा मण सडक कनारमा सहकारी वा सामुहिक कृ ष उपज संकलन केन्द्र तथा समुदायिक कस्टम हायरिङ केन्द्र स्थापना र संचालन सहयोग कार्यक्रम ।		१०००	१०००	५००	५००	३०००	
२.१.4 कृ ष उपज बजार प्रव न, लेखा व्यस्थापन तथा व्यवसायिक शप ता लम प्रदान गर्ने ।	२००		२००		२००	६००	
जम्मा	७००	२५००	२७००	१५००	१७००	९१००	
प्रतिफल २.२ संचाई प्रणाली मार्फत संचा लत कृ ष क्षेत्रफल वृद् ध भएको हुनेछ ।							
२.२.१ सामुदायिक सलग्नतामा संचाई प्रणाली बिस्तार वा स्तरीकरण मर्मत कार्यक्रम ।		२०००	१०००	२०००	१०००	६०००	
२.२.२ साना तथा बैकल्पिक संचाई स्किम सहयोग कार्यक्रम ।	१००	५००	५००	५००	५००	२१००	
जम्मा	१००	२५००	१५००	२५००	१५००	८१००	
प्रतिफल २.३ उच्च बजार माग भएका वाली-चस्तुहरुको प्रशोधन, भण्डारण एवं बजार पूर्वाधारहरू निर्माण गरी सञ्चालन भएका हुनेछन ।							
२.३.१ सु वधायुक्त हाटबजार निर्माण र नियमन समतिको व्यवस्था ।		१५००	१०००	२००	२००	२९००	
२.३.२ भण्डारण पूर्वाधार निर्माण र सञ्चालनमा निजि क्षेत्रको आकर्षण बढाउने समन्वय र नीतिगत सुधार कार्यक्रम ।		४००	८००			१२००	

२.३.३ सार्वजनिक-निजी-समुदाय सहकार्य मोडलमा उच्च बजार माग भएका वाली-वस्तुहरुको शत भण्डारण लगायतका भण्डारण पूर्वाधार निर्माण गरी सञ्चालन गर्ने ।		१५००	१५००	५००		३५००	
जम्मा	०	३४००	३३००	७००	२००	७६००	
२.४.१ जलवायु मैत्री तथा उपयुक्त रैथाने प्र व ध सभांव्यता अध्ययन र पहिचान ।	२००	२००	२००			६००	
२.४.२ जलवायु मैत्री तथा उपयुक्त रैथाने प्र व धको प्रबर्द्धन र प्रयोगमा युवा ल क्षत कार्यक्रम।		१०००	१०००	१०००	१०००	४०००	
जम्मा	२००	१२००	१२००	१०००	१०००	४६००	
उपलब्धी २ को जम्मा	१०००	९६००	८७००	५७००	४४००	२९४००	
उपलब्धि ३ कृ ष उपजको बजार पहुँचमा वस्तार र उ चत मुल्य सुनिस्चतता							
उपलब्धि ३ सँग संम्बिन्धित मुख्य गति व धहरू							
प्रतिफल ३.१ व्यावसायिक उत्पादनको मूल्य श्रृंखला प्रवर्द्धनमा सार्वजनिक-निजी– सहकारी साझेदारीमा वृद् ध भएको हुनेछ ।							
३.१.१ व्यावसायिक उत्पादनको मूल्य श्रृंखला प्रबर्द्धनमा सार्वजनिक-निजी– सहकारी साझेदारी प्रवर्दन गर्ने नीति निर्माण र कार्यक्रम सञ्चालन ।	५००	५००	५००	५००	५००	२५००	

३.१.२ पकेट क्षेत्रमा उत्पादित कृ ष उपजको समुदाय वा सहकारीले संकलन तथा बिक्री वतरण गर्ने पुर्वाधार निर्माणमा सहयोग ।		१०००				१०००	
३.१.३ कसान, संकलनकर्ता, प्रशोधनकर्ता र ब्यापारीलाई सह–योजना तर्जूमा तथा बजारीकरण कार्यशाला गोष्टी निय मत रुपमा संचालन गर्ने ।		१००	१००	१५०	१५०	५००	
३.१.४ निर्यातमूखी स्थानीय वाली तथा बस्तुहरुमा न्यूनतम समर्थन मुल्य निर्धारण (पा लकाले नगद स मति गठन गर्ने) एवं पालना गर्ने गराउने ।			२००	२००		४००	
३.१.५ वाली तथा पशुपंक्षी र पुर्वाधारको वमा अनिवार्य गर्ने कार्यक्रम ।	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
जम्मा	७००	१८००	१०००	१०५०	८५०	५४००	
प्रतिफल ३.२ स्थानीय कृ ष उपजको प्रशोधन तथा मुल्य अ भबृद्दी क्रयाकलापमा युवा र निजी क्षेत्रको सहभा गता बढेको हुनेछ ।							
३.२.१ साना उद्योग स्थापना तथा संचालन गर्न युवा ल क्षत कार्यक्रममा सहजीकरण र सहयोग गर्ने ।	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
३.२.२ कृ ष उपजको मुल्य अ भबृद्दी तथा नवप्रबर्द्धनमा श क्षत यूवा, निजी लगानीकर्ता र वत्तीय क्षेत्रको सह लगानी कार्यक्रम सन्चालन गर्ने ।		१०००	१०००	१०००	१०००	४०००	

३.२.३ स्थानीय उत्पादनको ब्राण्डिङ, लेव लङ, तथा अ र्गनक सर्टि फकेशन नीति तथा संयन्त्र तयार गर्ने ।	८००	१०००	५००	५००	५००	३३००	
जम्मा	१०००	२२००	१७००	१७००	१७००	८३००	
प्रतिफल ३.३ वन तथा वातावरण मैत्री प्र वधी र न वनतम अभ्यासहरुको प्रयोग गरी स्थानीय कृ ष उपजको प्रशोधन तथा मुल्य अ भबृद्दी क्रयाकलापमा युवा र निजी क्षेत्रको सहभा गता बढेको हुनेछ ।							
३.३.१ हरित उद्यम तथा प्रशोधन सम्बन्धि स्थानीय नीति निर्माण	५००					५००	
३.३.२ हरित उद्यम तथा प्रशोधन सम्बन्धी युवा ल क्षत ता लम		२००	२००	२००	२००	८००	
३.३.३ हरित उद्यम तथा प्रशोधन सम्बन्धी सामुदियक सचेतना तथा समन्वय	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
जम्मा	६००	३००	३००	३००	३००	१८००	
उपलब्धी ३ को जम्मा	२३००	४३००	३०००	३०५०	२८५०	१५५००	
उपलब्धि ४ संग संम्बिन्धित मुख्य गति व धहरू							
प्रतिफल ४.१ स्थानीय कृ ष उपजको बजारको आधुनिकीकरण भएको हुनेछ ।							
४.१.१ डजिटल बजार सुचना (ICT) प्रदान गर्न क्षमता अ भृद् ध, संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन ।		५००	२००	२००	२००	११००	

४.१.२ बजार केन्द्रमा चस्यान भण्डारण केन्द्र लगाएत गुणस्तर कायमका आधुनिक उपकरणहरुको जडान गर्ने ।	१०००	२०००				३०००	
जम्मा	१०००	२५००	२००	२००	२००	४१००	
प्रतिफल ४.२ रैथाने वाली, संस्कृति, परम्परा, स्थानीय जात, पाककला र खाद्य वस्तुकाबारेमा सचेतना बढी उपभोग पनि बढेको हुनेछ.						०	
४.२.१ रैथाने वालीको पहिचान जाँच, संरक्षण र गुणस्तर तथा प्रचार प्रसार कृषक प्रोत्साहन तथा साझेदारी कार्यक्रम		२००	२००	२००	२००	८००	
४.२.२ रैथाने वाली, संस्कृति, परम्परा, स्थानीय जात, पाककला र खाद्य वस्तुमा आधारित कृ ष–पर्यटन वा होम-स्टे गाउँको प्रबर्द्धन कार्यक्रम		२००	२००	२००	२००	८००	
४.२.३ अर्गानिक तथा रैथाने उपज, परिकारको व क्रका ला ग छुट्टै स्टल वा बजार निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्ने ।			५००	०	०	५००	
जम्मा	०	४००	९००	४००	४००	२१००	
प्रतिफल ४.३ स्वास्थ्य तथा पर्यावरणका श्टिले अति हानिकारक वषादीको प्रयोगको नियमन र वषादीयुक्त कृ ष उपजको भई आयातको हिस्सा घटेको हुनेछ ।							

४.३.१ वउ, मल, वषादी व्यवस्थापन र रोकथाम, दण्ड जरिवाना र प्रोत्साहनको योजनाबद्ध नीति निर्माण र कार्यन्वयन संयन्त्र स्थापना ।		४००				४००	
४.३.२ वषादी अन्वेषण ल्याव स्थापना गरी संचालन गर्ने ।			१०००	२००		१२००	
४.३.३ स्वास्थ्य तथा पर्यावरणका ‌ ‌ श्टिले अति हानिकारक बिषादी एवं कृ ष सामग्रीको पहिचान एवं व र्गकरण, नियमन संयन्त्र सञ्चालन		१००	१००	१००	१००	४००	
जम्मा	०	५००	११००	३००	१००	२०००	
उपलब्धी ४को जम्मा	१०००	३४००	२२००	९००	७००	८२००	
उपलब्धि ५ संग सम्बन्धित गति व धहरू							
प्रतिफल–५.१ संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय सरकार र कृ षका मुख्य सरोकारवालाहरुबीच समन्वय गर्ने संयन्त्रहरुको सकृयता र समन्वय प्रभावकारिता बढेको हुनेछ ।							
५.१.१ स्थानीय कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयन तथा समन्वय स मति, स्थानीय कृ ष वकास समति, वडास्तरीय कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयन तथा समन्वय स मतिहरुको निय मत बैठक ।	१००	१००	१००	१००	१००	५००	
५.१.२ संघ, प्रदेश र स्थानिय सरकारले कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रमको सीमा तोक्ने र व र्गकरण गर्ने ।	१००	१००	१००	१००	१००	५००	

५.१.३							
जम्मा	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
प्रतिफल–५.२ कृ ष कार्यक्रमहरुको ए ककृत योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा कृषक, स्थानीय मुल्य श्रृंखलाका मुख्यकर्ता, सहयोगी निकाय, निजि क्षेत्र तथा नागरिक समाजको सहभा गता बढेको हुनेछ ।							
५.२.१ कसान समुह, सहकारी, निजि क्षेत्र, तथा सामुदायिक क्षेत्र, दात्रि निकाय तथा अन्य सरोकारवालाहरुको सहभा गता बढाउने गरी नीतिहरु संशोधन र सयंन्त्र निर्माण गर्ने ।	१००	१००				२००	
५.२.२ स्थानीय कृ ष वकास रणनीति र नीतिहरुका बारेमा सरोकारवालहरुलाई अ भमुखीकरण ।	२००	२००				४००	
५.२.३ योजना तर्जूमा कार्यान्वयन अनुगमन तथा नियमनमा सरोकारवालाहरुको सहभा गता सुनिस्चित गर्ने ।	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	
जम्मा	५००	५००	२००	२००	२००	१६००	
प्रतिफल–५.३ पा लकामा कृ ष प्रा व धकको संख्या र सेवा प्रवाह क्षमतामा वृद् ध भएको हुनेछ ।							
५.३.१ पा लकामा कृ ष शाखा तथा वडामा कार्यरत प्रा व धक तथा अन्य कर्मचारी र स मति सदस्यहरुको आवश्यक्ताका आधारमा क्षमता अ भृद् ध कार्यक्रम ।			५००			५००	

५.३.२ कृ षसंग सम्बन्धित सेवाका लाभग्राहीको डजिटलाईजेसन गर्ने ।		१०००	३००	३००	३००	१९००	
५.३.३ आधुनिक कृ ष सुचना प्रणाली लागु गर्न वज्ञ परिचालन गर्र्ने ।	२००	३००	३००	३००	३००	१४००	
जम्मा	२००	१३००	११००	६००	६००	३८००	
प्रतिफल–५.४ समन्यायिक कृ ष अनुदान मापदण्ड तयार भई प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।							
५.४.१ कृषक सु चकरणको तथ्यांक व्यवस्थापन, वश्लेषण र निय मत अध्याव धक गर्ने।		३००	५०	५०	५०	४५०	
५.४.२ सहभा गतामुलक व धबाट समन्यायिक कृ ष अनुदान मापदण्ड निर्माण गर्ने ।		२००				२००	
५.४.३ कृ ष अनुदान मापदण्डका बारेमा कृ ष समुह मार्फत अ भमुखीकरण।			३००	३००		६००	
५.४.४ वपन्न तथा समान्तकृत कृषकको पहिचान, व र्गकरण र परिचयपत्र वतरण		३००	३००	१००	५०	७५०	
५.४.५ कृ ष वकास रणनीति कार्यान्वयनमा लैं गक समानता तथा सामजिक समावेशीकरण संयन्त्र स्थापना ।		५००	५००	५००	५००	२०००	
जम्मा	०	१३००	११५०	९५०	६००	४०००	
प्रतिफल–५.५ कृ ष अनुगमन प्रणाली सु ढ भएको हुनेछ।							
५.५.१ सहभा गतामुलक अनुगमन प्रणाली र क्षमता अ भृद् ध		५००		५००		१०००	

५.५.२ वउ, मल, वषादी व्यवस्थापन र रोकथाम, दण्ड जरिवाना प्रोत्साहन सम्बन्धि नीति निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने ।		५००	५०	५०	५०	६५०	
५.५.३ कृ षका राम्रा अभ्यास र सकाईहरुको अनुसन्धान र दस्तावेजीकरण गर्न नार्क तथा वश्व वद्यालयसँग सहकार्य गर्ने ।		२००	२००	२५०	२५०	९००	
जम्मा	०	१२००	२५०	८००	३००	२५५०	
उपलब्धी ५ को जम्मा	९००	४५००	२९००	२७५०	१९००	१२९५०	
कुल जम्मा	१०५००	३३२५०	२४५००	२०५५०	१७१००	१०५९००	

११ निष्कर्ष

भैरवी गाउँपा लकामा अ धकांश जनसङ्ख्या कृ ष क्षेत्रमा संलग्न छन् । जसले कृ ष प्र व धको वकास र प्रयोगमा रणनीतिक सोचको आवश्यकताको संकेत गर्दछ । साथै, कृ ष क्षेत्रलाई सामाजिक रूपमा सम्मानजनक बनाउनु महत्वपूर्ण छ । युवा पुस्तालाई आक र्षत गर्न स कन्छ कनभने उहाँहरूको सहभा गता यस क्षेत्रमा महत्वपूर्ण छ । कृ ष क्षेत्रमा महिलाहरूको महत्वपूर्ण सहभा गता भएकाले, महिलामैत्री रणनीति र प्र व ध वकास गर्नु लाभदायक हुनेछ । अ धकांश कसान परम्परागत प्र व धमा निर्भर छन् त्यसैले दिगो कृ ष वकासका ला ग यी परम्परागत प्र व ध र बाली सञ्चालन ढाँचालाई संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु महत्वपूर्ण छ । अन्ततः यो रणनीतिक दस्तावेजले चुनौती, यसका कारणहरू, र सम्भा वत समाधानको ववरण प्रस्तुत गर्दै रणनीतिक उपभोक्ताहरूलाई भैरवी गाउँपा लकाका कसानहरूले भोगेका वास्त वक कृ ष-सम्बन्धित समस्याहरु समक्ष प्रस्तुत गर्दछ । यसले गाउँपा लकाको कार्यालयलाई रणनीतिक ढाँचामा आधारित बहुवर्षीय योजना वकास गर्न प्रोत्साहन दिनेछ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

Dharma, O., & Shrestha, K. (2023). *Exploring agroecological farming in Karnali, western Nepal*. ICIMOD, Nepal. Retrieved on 30 July 2024 from https://www.icimod.org/article/agroecological-farming-karnali-nepal/

Karnali Province Planning Commission. (2020). *Nepal provincial planning. Baseline and strategic options for Karnali province.* Karnali Provincial Government, Birendranagar, Surkhet.

Ministry of Agriculture and Livestock Development. (2023). *Agriculture Development Strategy (ADS) Joint Sector Review (JSR): Fourth Annual Report*. Government of Nepal, Kathmandu.

Office of the Chief Minister and the Council of Ministers. (2019). *Policy and program of the government of Karnali province for fiscal year 2018/19*. Government of Karnali Province Birendranagar, Surkhet.

आ र्थक मा मला तथा योजना मन्त्रालय. (२०८१). *आ र्थक वर्ष २०८१/८२ को बजेट बक्तव्य.* कर्णाली प्रदेश सरकार, वीरेन्द्रनगर सुर्खेत ।

कर्णाली प्रदेश सरकारको आ र्थक वर्ष २०८०/८१ को नीति तथा कार्यक्रम . (२०८१). *माननीय प्रदेश प्रमुख तिलक परियारले कर्णाली प्रदेशसभामा प्रस्तुत गर्नु भएको कर्णाली प्रदेश सरकारको आ र्थक वर्ष २०८०/८१ को नीति तथा कार्यक्रम.* कर्णाली प्रदेश सरकार, सुर्खेत ।

भैरवी गाउँपा लका, गाउँकार्यपा लकाको कार्यालय. (२०७७). *भैरवी गाउँपा लकाको राजपत्रमा प्रका शत ऐन र नियामावलीको संगालो.* भैरवी गाउँपा लका, भैरवी ।

भैरवी गाउँपा लका, भैरवी गाउँपा लकाको कार्यालय, कृ ष, पशुपन्छी तथा सहकारी शाखा. (२०७८). *कृ ष, पशुपन्छी तथा सहकारी वकास शाखाको अध्याव धक प्रोफाइल २०७८.* भैरवी गाउँपा लका, भैरवी.

भैरवी गाउँपा लकाको आ र्थक वर्ष २०८०/८१. (२०८१). *नीति तथा कार्यक्रम.* भैरवी गाउँपा लका, दैलेख.

भैरवी गाउँपा लकाको आ र्थक वर्ष २०८०/८१ को बजेट. (२०८१). *भैरवी गाउँपा लका उपाध्यक्ष देवी भण्डारी ज्युले भैरवी गाउँपा लकाको १३ औं तेह्रौं नगरसभाको बैठकमा प्रस्तुत गर्नु भएको भैरवी गाउँपा लकाको आ र्थक वर्ष २०८०/८१ को बजेट बक्तव्य.* भैरवी गाउँपा लका, दैलेख.